

บทที่ ๒

การสร้างอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม

การเข้าร่วมมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย

ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

หลวงพิบูลสงคราม กำเนิดเมื่อ วันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ในบ้านเล็กๆ กลางสวนทุเรียน จังหวัดนนทบุรี มีบิดาชื่อนายซึก และมารดาชื่อ นางสำอาง ชิตตะสังคะ ซึ่งประกอบอาชีพในทางทำสวนทุเรียน หลวงพิบูลสงครามมีชื่อเดิมว่า แผลก ชิตตะสังคะ ได้เข้าศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี ต่อมาเมื่ออายุ ๑๒ ปี จึงได้เข้าโรงเรียนนายร้อยชั้นปฐม และได้เป็นนักเรียนทำการนายร้อย เมื่ออายุได้ ๑๘ หลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย หลวงพิบูลสงครามได้เลือกไปอยู่เหล่าทหารปืนใหญ่ และถูกส่งไปประจำการที่กรมทหารปืนใหญ่ จังหวัดพิษณุโลก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ถูกส่งเข้าโรงเรียนเหล่าทหารปืนใหญ่ที่บางซื่อ ในกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์ เมื่อศึกษาจบแล้ว หลวงพิบูลสงครามได้ถูกย้ายจากโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ กลับเข้าประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์ และทำหน้าที่เป็นนายทหารคนสนิทของ พ.อ.ม.จ. ปรีดีเทพพงษ์ เทวกุล ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมในขณะนั้น ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔ หลวงพิบูลสงคราม จึงได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ในขณะที่มียศเป็นร้อยโท นับได้ว่าหลวงพิบูลสงครามได้ประสบความสำเร็จมากในการรับราชการ

การเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกนี้ นับเป็นช่วงสำคัญของชีวิต ที่ทำให้หลวงพิบูลสงคราม ได้มีโอกาสเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการยึดอำนาจการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ กล่าวคือในการสอบไล่ของชั้นปีที่สอง ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการศึกษาในโรงเรียนนี้ ปรากฏว่าหลวงพิบูลสงครามสอบไล่ได้เป็นที่หนึ่ง ซึ่งในสมัยนั้นผู้ที่สอบได้เป็นที่หนึ่งทางราชการจะจัดส่งไปศึกษาวิชาการเพิ่มเติมในต่างประเทศ ดังนั้นหลวงพิบูลสงคราม

จึงได้ไปศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่ที่ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗^๑ จึงนับได้ว่าหลวงพิบูลสงครามในวัยเด็กเป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด ดังที่พลโท ประยูร ภมรมนตรี ได้กล่าวถึงหลวงพิบูลสงคราม สมัยร่วมชั้นเรียนโรงเรียนนายร้อยด้วยกันว่า หลวงพิบูลฯ เป็นคนละมุนละไม มีปฏิภาณเจ้าไว ไหวพริบคี่ยิ่ง ฉลาดเรียนเก่ง สอบได้ที่ ๑ ที่ ๒ เสมอ พுகจามีกรรมคมคาย ชอบสนุก สนงึยบ ๆ สนเอาเรื่อง ตอนสอบไล่ออกเป็นนายทหารปี่สุกท้ายตกแต้มความประพฤติ^๒

เมื่อหลวงพิบูลสงครามได้เดินทางไปศึกษาวิชาทหารปืนใหญ่ ที่ประเทศฝรั่งเศส แล้วก็มีโอกาสได้พบปะสนทนากับนักศึกษาจากประเทศไทยที่ไปศึกษาทางวิชาการด้านต่าง ๆ อยู่ในประเทศฝรั่งเศส ที่สำคัญก็มี นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งกำลังศึกษาวิชากฎหมาย นายประยูร ภมรมนตรี ศึกษาวิชาการเมือง นายควั ลพานุกรม ศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ นายแนบ พหลโยธิน ศึกษาวิชากฎหมาย ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี ศึกษาวิชาทหาร และนายจรรยา สิงหเสนี ข้าราชการสถานเอกอัครราชทูต คนไทยกลุ่มนี้ได้ปรึกษาคบคิดกันที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินของประเทศไทยสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ให้เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยให้พระมหากษัตริย์ลดพระองค์ลงมาอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ที่ประชุมได้เปิดการประชุมเพื่อคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ณ บ้านพักของ นายประยูร ภมรมนตรี เลขที่ ๕ Rue de Sommerad โดยที่ประชุมได้เสนอให้ ร.ท.แปลก ชิตตะสังคะ (หลวงพิบูลฯ) ผู้มีอาวุโส และเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ เป็นประธานในการประชุม^๓ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ตกลงวางหลักการใหญ่ ๆ ไว้ ๓ ประการ คือ

^๑ อนันต์ พิบูลสงคราม, พล.ต., จอมพล ป.พิบูลสงคราม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มนตรี, ๒๕๑๔), หน้า ๔๖.

^๒ ประยูร ภมรมนตรี, พล.ท., ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจเทรคคิง, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

สาเหตุที่ทำให้คณะราษฎรคิดปฏิวัติ

สาเหตุที่ทำให้กลุ่มผู้นำในคณะราษฎรคิดก่อการปฏิวัติมีหลายประการด้วยกัน ประการแรกมีมูลเหตุจูงใจจากกลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก และเกิดความนิยมในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย ต่างก็มองเห็นความล้าหลังในรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ อ่อนแอในการปกครองตกอยู่ในมือ ของคนเพียงคนเดียว ทำให้ประเทศไทยมีความล้าหลังไม่ก้าวหน้าทันกับนานาประเทศที่ใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงคิดทำการปฏิวัติ สาเหตุประการต่อมาคือ ความอ่อนแอของพระปกเกล้า-เจ้าอยู่หัว ที่ทรงตกอยู่ใต้อำนาจอิทธิพลของพระราชมารดาชั้นสูง ทำให้พระราชดำริของพระองค์ที่จะประหารรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนไทยต้องล้มเหลวลงไป สาเหตุประการที่สามเกิดจากความไม่พอใจของกลุ่มผู้ก่อการต่อการศึกษาพระราชมารดาต่าง ๆ ผูกขาดตำแหน่งหน้าที่ในวงราชการสูง ๆ โดยไม่ให้โอกาสสามัญชนได้มีโอกาสที่จะได้ดำรงตำแหน่งใหญ่โตบ้าง นอกจากนี้ผู้ก่อการยังมีความเห็นว่า การที่พระมหากษัตริย์ และพระราชมารดาชั้นสูงมีส่วนทำให้ฐานะการเงินของประเทศไม่มั่นคง เนื่องจากใช้จ่ายเงินกันอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น อันก่อให้เกิดความทุกข์ยากแก่ประชาชนในประเทศ และนำประเทศชาติไปสู่ความล้าหลัง ส่วนสาเหตุประการที่สี่ มีมูลเหตุมาจากความล้มเหลวในนโยบายแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของรัฐบาลสมเด็จพระปกเกล้าฯ อันมีผลสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทำให้รัฐบาลของพระปกเกล้าฯ ต้องใช้นโยบายคัตทอนรายจ่ายของประเทศ และใช้นโยบายการคลังชำระราชการจำนวนหนึ่งออกจากประจำการ เพื่อให้รายรับของประเทศเพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งมีผลทำให้ข้าราชการที่ถูกคลังออกจากงานจำนวนหนึ่งเกิดความไม่พอใจ และเข้าร่วมกับกลุ่มคณะราษฎรทำการปฏิวัติขึ้น

นอกจากสาเหตุหลักที่สำคัญ ๆ ๔ ประการนี้แล้ว ยังมีสาเหตุมาจากความเกลียดชัง และความไม่พอใจกันในเรื่องส่วนตัว ระหว่างกลุ่มนักเรียนไทยในฝรั่งเศสที่เป็นกลุ่มผู้ก่อการ กับพวกเชื้อพระวงศ์ กล่าวคือ เกิดจากการที่นักเรียนไทยกลุ่มหนึ่ง เกิดกรณีพิพาท

เกิดกรณีพิพาทกับพระองค์เจ้าจรัญศักร์ กฤดากร อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส เนื่องจากท่านทูตเอาเปรียบ ก่ออัตราแลกเปลี่ยนเงินแฟรงค์ที่จะจ่ายให้แก่นักเรียนไทยในฝรั่งเศส ในอัตราที่ต่ำกว่าราคาตลาดมาก ทั้งนี้เนื่องจากเงินแฟรงค์ของฝรั่งเศสในขณะนั้นเกิดตกต่ำอย่างมาก เค็มอัตราแลกเปลี่ยนปอนด์หนึ่งแลกเปลี่ยนเงินฝรั่งเศสได้ ๒๐ ถึง ๓๐ แฟรงค์ ต่อมาเงินแฟรงค์ลดลงเหลือปอนด์หนึ่งแลกเปลี่ยนได้ถึง ๑๕๐ ถึง ๑๘๐ แฟรงค์ นักเรียนไทยเหล่านี้จึงได้หารือกันว่าเงินแฟรงค์ลดลงเช่นนี้ค่าครองชีพก็สูงขึ้น และงบประมาณที่ทางกรุงเทพฯจ่ายมานั้นก็เป็นเงินปอนด์ จึงร่วมกันทำหนังสือร้องเรียนไปยังอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส ขอให้ในเวลาต่อไปสถานเอกอัครราชทูตจ่ายเป็นเงินปอนด์อย่างข้าราชการสถานทูตได้รับ พระองค์เจ้าจรัญศักร์ ใ้รับหนังสือแล้วก็ทรงกริ้วเป็นอันมาก และได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ขอให้เรียกตัวบรรดาหัวหน้านักเรียนไทยที่แสดงการกระด้างกระเดื่องกลับในทันที ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ หลวงพิบูลสงคราม หลวงสนธิรักษัตว์ นายชม จารุรัตน์ และหลวงวิจิตรวาทการ แต่ในรายชื่อของนายปรีดี พนมยงค์ นี้โดนโทษหนักกว่าคนอื่น เพราะอัครราชทูตไม่ชอบเป็นอันมาก จึงขอให้ทางกรุงเทพฯเรียกตัวกลับ แต่พระปกเกล้าฯ ได้ให้นายปรีดี ศึกษาต่อจนจบ แต่จะต้องทำหนังสือขอประทานโทษพระองค์เจ้าจรัญศักร์ ในการที่ได้ขัดขืนคำสั่ง และให้ทำทัณฑ์บนว่าจะอยู่ในถ้อยคำต่อไป นอกจากนี้พระองค์ยังมีพระราชสารว่า นายปรีดีคนนี้เป็นคนฉลาด แต่ออกจะอวดดีสักหน่อยตามวิสัยของคนหนุ่ม ถ้าได้รับราชการในตำแหน่งรับผิดชอบแล้ว ก็น่าจะได้ราชการดีต่อไป และไม่ทรงเรื่อนักว่านายปรีดี จะเป็น serious danger to the government

ตามที่พระองค์เจ้าจรัญศักร์ จดไว้ในรายงาน ถ้ารัฐบาลไม่ใช้เขาให้สมควรกับความรู

คอง อภัยวงศ์, พ.ศ., อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เมื่อ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๑๑), หน้า ๔๖ - ๔๗.

นายคอง อภัยวงศ์ ได้เล่าในปาฐกถาเรื่อง "ชีวิตของข้าพเจ้า" ณ หอประชุมคุรุสภา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ว่า "นายปรีดี กับ ร.ท. แปลก และนักเรียนหลวงหลายคนก็มีส่วนร่วมเข้าชื่อเขียนหนังสือถึงท่านทูต ขอเงินเพิ่มเติมเพราะเงินเท่าที่จ่ายนั้นไม่พอใช้ อัตราแลกเปลี่ยนต่ำลงไปเมื่อเงินฝรั่งเศสต่ำ ค่าใช้จ่ายก็สูงขึ้น ท่านทูตกริ้วว่า พวกมันมันสู้รู้อะไรกัน...", ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓

ของเขานั้นแหละอาจเป็นการไม่ดีกว่า

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนไทยกลุ่มนี้ กับพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ และการที่พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ ทำจดหมายร้องเรียนมายังพระปกเกล้าฯ ให้ทรงเรียกตัวนักเรียนไทยที่กระด้างกระเดื่องกลับก่อนศึกษาจบ ย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เห็นว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมและกษัตริย์สามัญจน

เมื่อคณะผู้ก่อการโคสมิตรพรรคพวกเพิ่มขึ้นแล้ว ก็ได้กลับมารับราชการในประเทศไทย และก็ได้ร่วมประชุมคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองกันบ้างเป็นครั้งคราว ต่อมาที่ประชุมได้มีดำริที่จะชักชวนบรรดานายทหารผู้ใหญ่ให้เข้ามาร่วมในการก่อการครั้งนี้ด้วย เนื่องจากผู้ก่อการในชั้นต้นนั้นมีแต่นายทหารชั้นผู้น้อย ซึ่งยังขาดกำลังที่สำคัญอีกมาก คณะฯ จึงจัดให้นายประยูร ภมรมนตรี ไปดำเนินการหา ท.อ. พระยาทรงฯ ซึ่งได้เคยพูดคุยติดต่อกันไว้บ้างแล้ว เมื่อคราวพระยาทรงฯ เดินทางไปทำงานในประเทศฝรั่งเศส และไปหา ท.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา โดย นายประยูร โคอาศัย พ.ท. จมื่นสุรฤทธิพิฤติไกร (ฝั่ง พหลโยธิน) น้องชาย พ.อ. พระยาพลฯ ซึ่งเคยเป็นผู้บังคับกองพันทหารมหาดเล็กของนายประยูร และพระยาพลฯ ก็ได้รับปากที่จะร่วมมือในคณะผู้ก่อการด้วย ทั้งนี้เพราะพระยาพลฯ เองก็ไม่ชอบใจในระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาแต่เดิมแล้ว ดังที่ได้ให้สัมภาษณ์นายฤทธิลาบ สายประคิษฐ์ ถึงสาเหตุจูงใจในการคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า "...ในเบื้องต้นทีเดียว เกิดความรู้สึกว้าว้าวการบ้านเมืองในเวลานั้นถูกพวกข้าราชการผู้ใหญ่และพวกเจ้านายทำกันตามอำเภอใจ ไม่มีใครจะเอาใจใส่ในความเห็นของผู้น้อย ซึ่งแม้ว่าจะมีเหตุผลควรเชื่อถือก็ตาม พวกผู้ใหญ่ก็จะถือเสียว่าความเห็นของผู้น้อยนั้นจะดีหรือไม่ดีไม่สำคัญ หากสำคัญอยู่ที่ว่าจะถูกใจท่านหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้พวกผู้น้อยซึ่งอาจมีสติปัญญาดี ๆ ก็เกิดความท้อถอยไม่อยากแสดงความคิดเห็น ทั้ง ๆ ที่

^๑ เอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร, ร.๗, ร.๘.๑๐ (๑ - ๑๕)/๗.

เชื่อแน่ว่าจะมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง และเมื่อการบริหารราชการบ้านเมืองดำเนินไปตามความเห็นของพวกผู้ใหญ่ไม่กี่คน ซึ่งถ้าท่านเหล่านั้นมีความคิดเห็นอย่างเก่า ๆ และแคบ ๆ คุ้มแล้ว ก็อาจจูงนำให้บ้านเมืองไปสู่ความเสื่อม และความล้มจมได้ง่าย" ส่วนความเห็นของพระยา-
ทรงฯ ผู้น่าอาวูโสอีกคนหนึ่งเกี่ยวกับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น พระยาทรงฯ ก็แสดงความไม่พอใจอย่างมาก ดังที่ได้เขียนในบันทึกไว้ว่า "...โดยที่จะเห็นได้ถนัดว่า มีการ
แต่งตั้งเจ้าหนักรมมิ่งขึ้น จนในที่สุดท้ายตำแหน่งใหญ่ ๆ และสำคัญทั้งหมดต้องอยู่ในมือของเจ้า
ซึ่งเป็นเครื่องมือในการหวังรักษา เก้าอี้พระเจ้าแผ่นดินในหัว ความจริงไม่เป็นการเสียหายอะไร
ถ้าตั้งเจ้าที่เฉียบแหลมสามารถขึ้นทำหน้าที่สำคัญ แต่การฉ้อโกงเป็นเช่นนั้น คุณก็เห็นว่า เป็นเจ้าละ
ก็ตั้งได้โดยไม่จำกัดเสียเลย..."^๒

ส่วน พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ ผู้น่ากลุ่มนายทหารอาวูโส นั้นได้เข้าร่วมในคณะผู้ก่อ
การฯ โดยมีสาเหตุว่า "...เหตุที่เข้าร่วมกับคณะผู้ก่อการได้ เพราะมีอุดมการณ์ตอ้งกัน กล่าว
คือต้องการให้มีรัฐธรรมนูญปกครอง ให้ราษฎรเจ้าของประเทศได้มีสิทธิเสรีเท่าที่ควร และข้อ
สำคัญเท่าที่เห็นพ้องด้วย ไม่ใช่เพราะสาเหตุคือตรอนวุ่นวาย เมื่อถูกปกครองด้วยอำนาจอญาญุติ-
ธรรมเป็นส่วนตัว หากเป็นเรื่องปรารถนาในความเจริญของชาติ เพราะถ้ามีการปกครองตาม
ระบอบประชาธิปไตย ราษฎรย่อมมีสิทธิเสรี มีส่วนรู้เห็นในการดำเนินงานของรัฐ และคนที่
สามารถยอมมีโอกาสดำเนินการมาบริหารงานของรัฐ จึงเป็นทางหวังได้ว่า จากผู้สามารถหลาย
ความคิดความเห็นนี้ จะทำให้มีการแก้ไข และปรับปรุงภาวะของบ้านเมืองให้ดีขึ้น อาทิเช่น
การศึกษาและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญที่สุดในบรรดาหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร ซึ่ง
รัฐบาลในสมัยนั้นไม่พยายามที่จะเร่งการปรับปรุง และไม่กล้าลงทุน ปล่อยให้ไปไปตามธรรม-
ชาติ จะเป็นเพราะเงินไม่มีหรือเจ้าหน้าที่ไม่สามารถพอกไม่ทราบได้ แต่รัฐบาลสมัยนั้นก็ไม่ได้มี

^๑ กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ (กรุงเทพฯ : นานาอักษรการ-
พิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๕๕ - ๕๖.

^๒ นรินดี เศรษฐบุตร และชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บันทึกพระยาทรงสุรเดช (พระนคร :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒๕.

โครงการที่แสดงออกมาให้ประชาชนทราบ ดังนั้นถึงแม้จะได้ทราบกันอยู่บ้างว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญปกครองก็ตาม แต่เมื่อมีข่าวว่ายังมีเหตุขัดข้องวังรอกันอยู่ จึงไม่ทันกับความปรารถนาอันแรงกล้าของคณะปฏิวัติ"

เมื่อกลุ่มนักศึกษาไทยผู้คิดก่อการฯ รุ่นแรก ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยแล้วก็ได้แยกย้ายกันไปปฏิบัติงานตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ และก็ยังมีการติดต่อพบปะกันบ้างในที่ลับ นายประยูร ภมรมนตรี ซึ่งทำหน้าที่เสมือนเลขาธิการของที่ประชุมก็ได้วิ่งเต้นชักจูงให้บรรดาผู้ก่อการที่สำคัญ ๆ มาร่วมประชุมกันอย่างเป็นทางการ เป็นครั้งแรกที่ได้กลับมาอยู่ในประเทศไทย นายประยูร ได้ติดต่อนัดหมายให้ พ.อ.พระยาพหลา พ.อ.พระยาทรงฯ พอ.พระยาฤทธิฯ กับ พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม มาประชุมปรึกษาหารือกันเป็นครั้งแรกที่บ้านนายประยูรฯ ปลายถนนสวรรคโลก ข้างสถานีรถไฟสามเสน ในการประชุมครั้งสำคัญนี้ ก็ได้พิจารณาสถานการณ์โดยทั่วไปกับแผนการที่จะดำเนินการยึดอำนาจ และได้มีการกะกำลังของแต่ละคนที่จะนำมาใช้สนับสนุนการยึดอำนาจ คือทาง พ.อ.พระยาทรงฯ นั้นมีกำลังสำคัญคือ พ.ท.พระสิทธิเรืองเดชพล ซึ่งเป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อย จึงหวังจะได้กำลังทางด้านอาจารย์และนักเรียนนายร้อยเป็นกำลังสำคัญ ส่วนทางด้าน พ.ต.หลวงพิบูลฯ จะมีกำลังทางด้านทหารม้า และรถรบเป็นสำคัญ โดยมีเพื่อนสนิทของหลวงพิบูลฯ คือ พ.ต.หลวงทัศนัยนิยมศึก และเพื่อนนายทหารปืนใหญ่ที่ไว้ใจได้อีกจำนวนหนึ่ง สำหรับ พ.ท.พระประศาสน์ฯ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการ ก็จะมีพวกทางด้านนายทหารที่เป็นอาจารย์ และนักเรียนในโรงเรียนนี้เป็นส่วนมาก ส่วน พ.อ.พระยาฤทธิฯ จะได้กำลังทางกรมทหารปืนใหญ่ที่หนึ่งรักษาพระองค์ ซึ่งคนเป็นผู้บังคับการกรมนั้น และมี พ.ต.หลวงเกรียงศักดิ์พิชิตให้การสนับสนุน ส่วน พอ.พระยาพหลฯ มีแค่ตัวคนเดียว แต่จะเป็นกำลังวิ่งเต้นสั่งการในฐานะที่เป็นจเรทหารปืนใหญ่ ส่วนทางด้านทหารเรือนั้นมี น.ต.หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นหัวหน้าสายทหารเรือ และมีนายทหารเรือบางส่วนให้การสนับสนุน^๒

^๑ เสถียน สุภโสภณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ ทหารเสือปฏิวัติ ๒๔๗๕ (พระนคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๗ - ๘.

^๒ พลโท ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตหาแผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑.

แผนการณ์ยึดอำนาจการปกครองโดย พ.อ.พระยาทรงสุรเดช

เมื่อสมาชิกคณะราษฎรตกลงที่จะดำเนินการยึดอำนาจการปกครองจากพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว อย่างแน่นอนแล้ว ก็ได้มีการประชุมกันระหว่างหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เรื่องการวางแผน ยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งที่ประชุมได้มอบหมายให้ พ.อ.พระยาทรงฯ เป็นผู้ไปวางแผนการณ์ ดังกล่าวมาเสนอต่อที่ประชุม ต่อมาพระยาทรงฯ ได้เสนอแผนการณ์ยึดอำนาจรวม ๓ แผน คือ

แผนที่ ๑ นัดประชุมนายทหารกรมเสนาธิการที่กรมยุทธศึกษา หรือที่ศาลาว่าการ-กระทรวงกลาโหม เพื่อที่คณะราษฎรจะได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองท่ามกลางนายทหาร เหล่านี้ หากผู้ใดไม่เห็นด้วย หรือแสดงอาการชักขวาง ทางฝ่ายคณะราษฎรก็จะควบคุมตัวเอาไว้ ในขณะที่ ส่วนในเวลาที่จะประชุมนายทหารดังกล่าวอยู่นั้น ผู้ก่อการฝ่ายทหารเรือและฝ่ายพลเรือน ก็จะแยกย้ายกันไปคุมตามวังพระบรมวงศานุวงศ์ และบ้านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ภายหลังจากที่ประชุม นายทหารสิ้นสุดลงแล้ว ก็ให้นำบุคคลสำคัญเหล่านั้นไปกักตัวไว้ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมหรือบนเรือรบ

แผนที่ ๒ จัดหน่วยต่าง ๆ ไปควบคุมตามวัง พระบรมวงศานุวงศ์ และบ้านข้าราชการ คนสำคัญ พร้อมกันนั้นจัดหน่วยออกทำการตัดสายโทรเลข โทรศัพท์ เพื่อตัดขาดการติดต่อ และใน ขณะเดียวกันก็ออกคำสั่งลวงให้นายทหารไปชุมนุมกัน ณ ลานพระบรมรูป เพื่อที่คณะราษฎรจะได้ ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อนายทหารเหล่านี้ ซึ่งในเวลาตกคลั่งพริ้งเพริด ทหารเหล่านี้ คงจะไม่ทำการชักขวางแต่อย่างใด และเมื่อนายทหารคณะผู้ก่อการ เข้าควบคุมผู้บังคับบัญชาทหาร เหล่านั้น แทนผู้บังคับบัญชากันเดิมแล้ว ทหารก็คงจะฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชากันใหม่ต่อไป การณ์ นั้นก็คงจะสำเร็จลงโดยเรียบร้อย โดยมีต้องมีการต่อสู้จนเลือดนองแผ่นดิน

แผนที่ ๓ มีกำหนดการว่า ให้หน่วยทหารหน่วยหนึ่งจู่โจมไปในวังบางขุนพรหมและจับ กุมกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ มาประทับที่พระที่นั่งอนันต์ เพื่อเป็นประกันความปลอดภัยของคณะราษฎร และให้ดำเนินการอย่างอื่น ๆ ตามที่นางองค์กล่าวแล้วในวิธีที่สอง

ในที่สุด บรรดาหัวหน้าคณะผู้ก่อการ ได้พิจารณาแผนการณ์ที่พระยาทรงฯ เสนอมาแล้ว เห็นว่าแผนที่สามนี้เป็นวิธีที่แยบคายกว่าวิธีอื่น จึงได้ตกลงรับรองแผนการยึดอำนาจตามวิธีดำเนินการอันที่สาม ซึ่งจากการไขแผนการณ์นี้ทำให้คณะราษฎรสามารถยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จ อันเป็นผลทำให้พระยาทรงฯ ซึ่งเป็นผู้วางแผนการณ์ อันเปรียบเสมือน "มันสมอง" ของคณะ จึงได้มีความสำคัญขึ้นมาในหมู่นักก่อการ อันนำไปสู่การแย่งอำนาจกับหลวงพิบูลฯ ในภายหลัง

สำหรับวันที่จะดำเนินการตามแผนการณ์นั้น คณะราษฎรกำหนดจะดำเนินการในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๗๕ แต่มีเหตุขัดข้อง จึงเลื่อนไปเป็นวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันที่คณะราษฎรดำเนินการตามแผนที่วางไว้ และประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม สำหรับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในการยึดอำนาจร่วมกัน ประกอบด้วยฝ่ายทหาร และพลเรือน แยกเป็นฝ่ายดังนี้

หัวหน้าคณะปฏิวัติฝ่ายนายทหารอาวุโส

พ.อ.พระยาพลพลพุกเสนา

หัวหน้า

พ.อ.พระยาทรงสุรเดช

พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์

พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ

ฝ่ายเสนาธิการ

พ.อ.พระยาทรงสุรเดช

หัวหน้า

พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ

พ.ต.หลวงชำนาญยุทธศิลป์

พ.ต.หลวงสวัสดิ์กรมรงค์

พ.ต.หลวงสฤษดิ์ยุทธศิลป์

พ.ต.หลวงรณสิทธิพิชัย

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, ปฏิวัติ ๒๔๗๕ (พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๘๗

มีหน้าที่จัดวางแผนยึกพระนคร โดยมีพระยาทรงฯ เป็นหัวหน้า และประกอบด้วย
บรรดาอาจารย์โรงเรียนนายร้อยทหารบก เป็นส่วนมาก

ฝ่ายกองทัพบกชั้นผู้น้อย

พ.ศ. หลวงพิบูลสงคราม หัวหน้า

พ.ศ. หลวงทัศนัยนิยมศึก

ฝ่ายกองทัพอากาศ

น.ศ. หลวงสินธุสงครามชัย หัวหน้า

น.ศ. หลวงศุภชลาศัย

น.ศ. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ /

ฝ่ายพลเรือน

หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) หัวหน้า

นายสงวน ตุลารักษ์

นายฉิม วีระไวทยะ

นายติเรก จัณนาม

นายวิเชียร สุวรรณทัต

นายสงวน ทองประเสริฐ

นายบุญล้อม พึ่งสุนทร

หลวงนฤเบศรมานิต

ดร. ประจวบ บุณนาค

ม.ล. อุกุม สนิทวงศ์

นายจรูญ สืบแสง

นายเลง ศรีสมวงศ์

นายวิลาศ ไสสถานนท์

หลวงเศรษฐาติวงศ์วรวัฒน์

หลวงสุนทร เทพหัสดินทร์

หลวงอรรถสารประสิทธิ์

นายประยูร ภมรมนตรี

ดร. ศิว ลพนุกรม

นายทวี บุญยเกษตร

นายควง อภัยวงศ์

เหตุการณ์ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ไล่คำเนินไปตามแผนการณ์ที่พระยาทรงสุรเดชวางเอาไว้ คณะราษฎรแต่ละฝ่ายได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ประสานกัน โดยพระยาทรงฯ เป็นผู้ออกคำสั่งลงให้ทหารเหล่าต่าง ๆ ไปประชุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อทำการฝึกยุทธวิธีแบบใหม่ โดยมีทหารเรือภายใต้การควบคุมของ น.ต.หลวงสินธุสงครามชัยเข้าร่วมประชุมด้วย พระยาทรงฯ ได้จัดหากำลังอาวุธ สนับสนุนการดำเนินงานจากรถถังภายใต้การนำของ ร.อ.หลวงทัศนัยนิยมศึก รดยนต์ และรถรบเล็กจากกรมทหารม้า รวมทั้งกระสุนปืน ซึ่ง พ.อ.พระยาพหลฯ ขนจากคลังกระสุนในกรมทหารม้า และเมื่อทหารหน่วยต่าง ๆ มาชุมนุมกันตามแผนการณ์แล้ว พระยาพหลฯ ก็ได้อ่านแถลงการณ์ ถึงสาเหตุที่ต้องยึดอำนาจปกครองครั้งนี้ จากนั้นพระยาพหลฯ ก็นำทหารเข้าจับประมุขเข้าสู่พระที่นั่งอนันตสมาคม ทางคานทหารเรือ ซึ่งมี น.ต.หลวงสินธุสงครามชัย เป็นหัวหน้า มี น.ต.หลวงศุภชลาศัย และ ร.อ.หลวงขำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. เป็นผู้ช่วย ทางคานเรือรบมี น.ต.หลวงนาวาวิจิตร เป็นผู้บังคับการกองเรือรบ มี ร.อ.หลวงสังวรณยุทธกิจ ร.น. เป็นผู้บังคับการเรือสุครีพ และ ร.อ.ชลี สินธุโสภณ ร.น. เป็นผู้บังคับการเรือสุโขทัย ซึ่งเตรียมพร้อมรบคอยคำสั่งอยู่

ทางคานพลเรือน หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ทำหน้าที่แจกจ่ายใบปลิวแถลงการณ์ของคณะราษฎรตามสถานที่ต่าง ๆ อันเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ ส่วนพวกพลเรือนอื่น ๆ เช่น นายประยูรฯ นายควงฯ ดร.ประจวบ นายวิลาศ นายประเสริฐ และนายบรรจง ศรีจรูญ ได้เข้ายึดกรมไปรษณีย์ โทรเลข และคัทสายโทรเลขโทรศัพท์ เพื่อตัดการติดต่อ

สำหรับตัวพระปกเกล้าฯ นั้น ในวันนั้นได้เสด็จแปรพระราชฐานไปทั่วหิน เพื่อทอดพระเนตรการทดลองยิงปืนใหญ่ ซึ่งมีนายทหารชั้นผู้ใหญ่ แม่ทัพนายกองไปร่วมในการทดลองอาวุธในครั้งนี้ด้วยเป็นส่วนมาก ดังนั้นจึงเป็นโอกาสอันดีที่คณะราษฎรฉวยโอกาสทำการยึดอำนาจการปกครองได้โดยสำเร็จ

บทบาทของหลวงพิบูลสงครามในวันยึดอำนาจการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

เมื่อคณะราษฎรโดยพระยาพหลฯ ได้ประกาศยึดอำนาจการปกครองแล้ว ก็ได้ส่งกำลังออกไปทำการจับกุมพระราชวงศ์และบุคคลสำคัญซึ่งกุมอำนาจสูงสุดใน การปกครองประเทศอยู่ในขณะนั้น ซึ่งผู้ที่สำคัญที่สุดคือ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานอภิรัฐมนตรีสภา และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งพระองค์ประทับอยู่ที่วังบางขุนพรหม สำหรับผู้ที่ได้รับหน้าที่ไปจับกุมตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ ได้แก่ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม และนายทหารประจำรถ กับ น.ต.หลวงนิเทศน์-กลกิจ ร.น. ฝ่ายทหารเรือ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการเข้าจับกุมตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ จากวังบางขุนพรหมได้สำเร็จ โดยเมื่อรถถังและรถลำเลียงของฝ่ายคณะราษฎรไปถึงวังบางขุนพรหม พล.ต.ท.พระยาอิทธิฤทธิ์ประกาศ อธิบดีตำรวจ ได้เข้ามาสภักดิ์ และจะยิงพระประศาสน์ฯ แต่ พ.ต.หลวงนิเทศน์ป้องกันเอาไว้ได้ ส่วนพระประศาสน์ฯ กับหลวงพิบูลฯ ได้มุ่งต่อไปดำเนินทำหน้าที่ซึ่งกรมพระนครสวรรค์ฯ เตรียมจะเสด็จลงเรือหนี แต่คณะราษฎรได้เตรียมให้เรือคอร์บีโคหาญทะเล ในความควบคุมของ ร.ท.จิบ สิริไพบูลย์ ผู้บังคับการเรือ ได้สั่งทหารเรือเตรียมที่จะยิงทำให้กรมพระนครสวรรค์ฯ ต้องทรงยอมจำนน พระประศาสน์ฯ และหลวงพิบูลฯ จึงนำตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ ไปมอบให้นายประยูร ภมรมนตรี นำเข้าไปควบคุมไว้ในพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อให้เป็นเครื่องต่อรองมิให้พระปกเกล้าฯ ยกกำลังทหารจากหัวเมืองมาทำลายพวกคณะราษฎรได้ นอกจากจะได้อำนาจตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ มาเป็นประกันแล้ว คณะราษฎรยังได้จับกุมตัวเจ้านาย

วิเทศกรณีย์, ประวัติศาสตร์ชาติไทย (กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๒), หน้า ๑๓๑, และพลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตหาแผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า ๑๕๕ - ๑๕๗.

และเชื้อพระวงศ์ที่สำคัญ ๆ มาควบคุมตัวไว้ด้วย^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา
คำรงราชานุภาพ อภิรัฐมนตรี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ อภิรัฐมนตรี
พลโท พระยาสีหราชเดโชชัย เสนาธิการทหารบก พล.ต.พระยาเฉลิมอากาศ เจ้ากรมอากาศ
ยาน พล.ต.ท.พระยาอิทธิรักษ์ประกาศ อธิบดีตำรวจ เป็นต้น ในการจับกุมตัวคนสำคัญทั้งหมด
เป็นไปโดยปลอดภัย ยกเว้นราย พล.ต.พระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว.อึ้ง พ่วงศ์) ผู้บัญชาการ
กองพลที่ ๑ เท่านั้นที่ไม่ยอมให้จับกุมโดยดี จึงถูก ร.ท.ขุนศรีศรากร ซึ่งไปเชิญตัวมายังเอาได้
รับบาดเจ็บ และต้องนำส่งโรงพยาบาล

คณะราษฎรได้แถลงหลักการ หรืออุดมการณ์ที่คณะราษฎรจะดำเนินการต่อไป ซึ่งนำมา
จากหลัก ๖ ประการของการปฏิวัติในประเทศตุรกี มีจำนวน ๖ ข้อ คือ^๒

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทาง
ศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันน้อยลงให้มาก
๓. จะต้องบำรุงความสุขสบายสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะ
จัดหางานให้ราษฎรทำทุกคน จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย
๔. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอกัน
๕. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔
ประการดังกล่าวข้างต้น
๖. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

^๑ เสถียร ศกุนโลภณ, "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน : ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕", ใน รัฐศาสตร์-
๑๑, (พระนคร : บริษัทการพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๘.

^๒ วิจัย ประสงค์สิริ, แผ่นดินสมเด็จพระปกเกล้าฯ (กรุงเทพฯ : ฅฤงชาติ, ๒๕๐๖),
หน้า ๑๘๘ - ๑๘๙.

เมื่อคณะราษฎรได้จับกุมเจ้านายและเชื้อพระวงศ์ที่สำคัญ ๆ ได้แล้ว คณะราษฎรก็ได้ให้ กรมพระนครสวรรค์ฯ ลงนามในประกาศของคณะราษฎรฉบับหนึ่ง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้ได้รับความเชื่อถือจากทหาร ข้าราชการ ตลอดจนประชาชนเป็นอย่างดี ประกาศดังกล่าวมีข้อความว่า

"ด้วยตามที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจปกครองแผ่นดินไว้ได้ โดยมีความประสงค์ข้อใหญ่ที่จะให้ประเทศสยามได้มีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ข้าพเจ้าขอให้ทหาร ข้าราชการ และราษฎรทั้งหลาย จงช่วยกันรักษาความสงบ อย่าให้เสียเลือดเนื้อของคนไทยด้วยกันโดยไม่จำเป็นเลย"

ต่อมาเมื่อคณะราษฎรสามารถยึดอำนาจได้เป็นผลสำเร็จ ก็มีหนังสือกราบบังคมทูลพระปกเกล้าฯ เพื่ออัญเชิญให้เสด็จกลับพระนคร และทรงเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญต่อไป ซึ่งพระปกเกล้าฯ ก็ทรงยินยอมตามคำขอร้อง ทั้ง ๆ ที่มีเจ้านายหลายพระองค์เช่น พลตรี ม.จ. ทองทัฬหายุ ุณย์วิชาการกองพลปราจีนบุรี พล.ต. พระยาอนุภาพไตรภพ ุณย์วิชาการกองพลพายัพ ได้อาสาจะรวบรวมทหารต่างจังหวัดที่ยังจงรักภักดีต่อพระปกเกล้าฯ เขาไปทำการปราบปรามคณะราษฎรเสีย แต่พระปกเกล้าฯ ไม่ทรงเห็นด้วย เพราะการจะยกทัพไปกรุงเทพฯ ก็จะทำให้มีการนองเลือดระหว่างคนไทยด้วยกัน ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งถูกจับเป็นประกันก็อาจถูกประหารทั้งหมด ซึ่งความเห็นดังกล่าวของพระปกเกล้าฯ ก็ได้ทรงยืนยันโดยทรงเขียนมายังพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ในเรื่องนี้ว่า "ฉันจะนั่งอยู่บนบัลลังก์อันเป็นอนิจจังโดยไม่ได้" ^๒ นอกจากนี้ในส่วนตัวของพระองค์เองก็ประสงค์และเห็นชอบอยู่แล้วที่จะให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญในประเทศไทย จึงทรงยอมรับที่จะกลับมาเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ในภายหลังพระปกเกล้าฯ ก็เสด็จกลับจากหัวหินมายังกรุงเทพฯ โดยรถไฟ เป็นอันว่าการยึดอำนาจการปกครองของคณะราษฎรเป็นไปโดยเรียบร้อยและไม่มีผู้ใดเสียชีวิต

^๑ ญิวุณี สุทธิสงคราม, จอมพลสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๐๙), หน้า ๔๒๒ - ๔๒๓.

^๒ พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษของพระปกเกล้าฯ ถึงพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ในเดือนสิงหาคม ๒๕๐๕, ใน พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๒๔๔ - ๒๔๕.

การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของหลวงพิบูลสงครามหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕

เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองไว้ได้แล้ว ก็ได้นำร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งหลวงประดิษฐา เป็นผู้ร่าง ขึ้นกราบบังคมทูลพระปกเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ซึ่งมีบทบัญญัติข้อหนึ่งว่า ในสมัยที่ ๑ นับตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ เป็นต้นไปจนกว่าจะถึงเวลาที่สมาชิกในสมัยที่ ๒ จะเข้ารับตำแหน่ง ให้คณะราษฎร ซึ่งคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจแทน จัดตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรขึ้น เป็นจำนวน ๙๐ นาย เป็นสมาชิกในสภา ซึ่งคณะราษฎรได้คัดเลือกเอาแต่บุคคลที่เข้าร่วมคิดก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กับผู้ใหญ่ในทางราชการ และผู้ประกอบการอาชีพในทางอื่น ซึ่งเป็นผู้เห็นแก่ชาติบ้านเมือง เช่น ผู้ประกอบการสมัย ร.ศ. ๑๓๐ บางคนมาร่วมเป็นสมาชิกด้วย และหลวงพิบูลสงครามได้รับเลือกให้เป็นผู้แทนราษฎร ๑ ใน ๙๐ นายด้วยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร ในสมัยแรกของหลวงพิบูลฯ นั้นนับว่าเป็นก้าวแรกที่ทำให้หลวงพิบูลฯ เริ่มไต่เต้าขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองในเวลาต่อไป

ส่วนการคัดเลือกตัวประธานกรรมการคณะราษฎรนั้นได้มีการพิจารณาตัวบุคคลเพื่อแต่งตั้งตามความเหมาะสมขึ้น ซึ่งในการนี้พระยาพหลโยธินหรือ พล.อ. พระองค์เจ้าบวรเดช แต่ที่ประชุมไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นเชื้อพระวงศ์ ต่อมาหลวงประดิษฐ์จึ่งได้เสนอชื่อพระยามโนปกรณนิติธาดา โดยมีเหตุผลว่าพระยามโนฯ เป็นถึงเนติบัณฑิตอังกฤษ เป็นอธิบดีศาลฎีกา เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีความใกล้ชิดกับพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงเป็นที่เหมาะสมเพราะคณะราษฎรกำลังต้องการหาคนที่จะเป็นตัวกลางประสานรอยร้าวระหว่างพระปกเกล้าฯ และพวกราชวงศ์ทั้งหลาย กับพวกของคณะราษฎรให้กลมเกลียวสนิทสนมกันเหมือนดังแต่ก่อน นอกจากนี้พระยามโนฯ ก็ยังเคยแสดงความคิดเห็นในแง่ที่ไม่เข้าข้างกับพระบรมวงศานุวงศ์ในคราวเกิดภาวะเงินฝืดขึ้นในประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๕ ว่าให้ตัดเงินงบประมาณปีของพระบรมวงศานุวงศ์ลงบ้างเพื่อเป็นการแก้ไข

วิเทศกรณีย์, เหตุการณ์ทางการเมือง ๔๓ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร : รวมการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๐๓.

สำหรับหลวงพิบูลสงครามนั้น เมื่อได้มีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นในเวลาต่อมา ก็ได้มีชื่อรวมอยู่ในคณะรัฐบาลทั้งหมด ๑๕ คน ซึ่งเรียกในสมัยนั้นว่า คณะกรรมการราษฎร ตามความในพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ กำหนดชื่อผู้มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ๑๕ นาย ดังนี้

๑) พระยามโนปกรณนิติธาดา	ประธานกรรมการราษฎร
๒) พ.ร.ต.พระยาปรีชาธัญญ์	กรรมการราษฎร
๓) พระยาศรีวิศาลวงษา	"
๔) นาย พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา	"
๕) นาย พ.อ.พระยาทรงสุรเดช	"
๖) นาย พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์	"
๗) พระยาประมวดีวิชาพูล	"
๘) นาย พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ	"
๙) นาย พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม	"
๑๐) นาย น.ต.หลวงสินธุสงครามชัย	"
๑๑) อำมาตย์ตรีหลวงประดิษฐมนูธรรม	"
๑๒) รองอำมาตย์เอก หลวงเคหสहरณ	"
๑๓) รองอำมาตย์เอกนายควั ลพานุกรม	"
๑๔) รองอำมาตย์เอก นายประยูร ภมรมนตรี	"
๑๕) นายแนบ พหลโยธิน	"

หลังจากพระปกเกล้าฯ ได้ทรงรับรองรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ให้ใช้เป็นการชั่วคราวแล้ว สภาผู้แทนราษฎรก็ได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ ให้ใช้เป็นหลัก

มัญญ บวิสุทธิ, เรื่องคณะรัฐมนตรี ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเกษมศรีพิชัย เมื่อ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๘, (พระนคร : สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี), หน้า ๑๑๘ - ๑๑๙.

ในการปกครองประเทศต่อไป รัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นใหม่ได้ถูกนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาแก้ไขเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และสภา ได้ลงมติรับรองให้ใช้ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยเริ่มใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตั้งแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ และได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พระยามโนปกรณัม เป็น นายกรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งหลวงพิบูลสงครามก็ได้มีรายชื่อเป็นรัฐมนตรีคนหนึ่งในคณะรัฐมนตรีชุดแรก ซึ่งมีรายชื่อดังนี้

๑) พระยามโนปกรณัม	นายกรัฐมนตรี	รัฐมนตรีกระทรวงคลังมหาสมบัติ
๒) พระยาศรีวิศาลวาจา	รัฐมนตรีต่างประเทศ	
๓) พลเรือโท พระยาราชวังสัน	รัฐมนตรีกลาโหม	
๔) เจ้าพระยาวงศานุประพันธ์	รัฐมนตรีพาณิชย์การ	
๕) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี	รัฐมนตรีธรรมการ	
๖) พระยาจาแลนยาบคิรีบริบาล	รัฐมนตรีมหาดไทย	
๗) พระยาเทพวิฑูรพิบูลศฤงคาร	รัฐมนตรียุติธรรม	
๘) พล.ต. พระยาปรีชาชลยุทธ	รัฐมนตรี	
๙) พ.อ. พระยาทรงสุรเดช	"	
๑๐) พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา	"	
๑๑) พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์	"	
๑๒) พระยาประมวลาวิชาพล	"	
๑๓) พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ	"	
๑๔) หลวงประดิษฐ์ มนูญกรม	"	
๑๕) น.ต. หลวงสินธุสงครามชัย	"	

"ประกาศพระบรมราชโองการ", ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๘ (๒๑ ธันวาคม ๒๔๗๕), หน้า ๕๗๕.

๑๖) พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม	รัฐมนตรี
๑๗) หลวงเกษมศุกรี	"
๑๘) นายประยูร ภมรมนตรี	"
๑๙) นายแฉะ พหลโยธิน	"
๒๐) นายควี ลพานุกรม	"

สำหรับหลวงพิบูลฯ นั้น นอกจากจะได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดแรกของพระยามโนปกรณนิติธาดาแล้ว ในตำแหน่งหน้าที่คานงอทัพบก ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง รองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ โดยมี พ.อ.พระยาพหลฯ เป็นผู้บัญชาการทหารบก และ พ.อ.พระยาทรงฯ เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และ พ.อ.พระยาสุรฯ เป็นผู้บังคับการทหารปืนใหญ่

ในช่วงระยะที่หลวงพิบูลฯ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่อยู่นั้น ก็ได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกับ พ.ต.หลวงอดุลเดชจรัส เพราะ หลวงอดุลฯ เป็นผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่อยู่ในขณะนั้น และมีบ้านพักอยู่ใกล้ ๆ กับหลวงพิบูลฯ ภายในบริเวณกรมทหารปืนใหญ่ที่บางซื่อ ซึ่งทำให้ในภายหลังหลวงพิบูลฯ ก็ได้หลวงอดุลฯ เป็นผู้ช่วยที่สำคัญในการกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมืองของคน

ในระยะเวลาที่หลวงพิบูลฯ ดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่นั้นได้สร้างความเจริญให้แก่กิจการของทหารปืนใหญ่เป็นอันมาก ในด้านวิชาการและในทางอาวุธยุทโธปกรณ์ที่จำเป็น มีการจัดตั้งกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ประกอบด้วยหน่วยไฟฉาย รถถังตีนตะขาบติดตั้งปืนต่อสู้อากาศยานที่เรียกว่ารถ ปคอ. กองพันทหารปืนใหญ่ได้เปลี่ยนอาวุธแบบเก่าเป็นแบบใหม่ทันสมัยที่สั่งซื้อจากบริษัทไบฟอร์ด ประเทศสวีเดน และมีการเขียนตำราแบบฝึก

ของทหารปืนใหญ่ ใจเป็นแบบฉบับอย่างครบถ้วน และมีการฝึกยิงเครื่องบินข้าศึกสมมติ โดยปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานของหน่วยทหารที่ตั้งขึ้นใหม่ในเวลาค่าคืนอีกด้วย จะเห็นได้ว่าในระยะนี้ หลวงพิบูลฯ ได้เริ่มสร้างฐานอำนาจทางการเมืองในหมู่ทหารปืนใหญ่ โดยสร้างความนิยมชมชอบให้เกิดขึ้น และได้สร้างความใกล้ชิดสนิทสนมกับบรรดานายทหารปืนใหญ่ต่าง ๆ เป็นอย่างดี อันเป็นการช่วยให้หลวงพิบูลฯ ได้รับการสนับสนุนในตำแหน่งกำลังจากกรมทหารปืนใหญ่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งกำลังทหารปืนใหญ่ดังกล่าวนี้ว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่งที่หลวงพิบูลฯ มีไว้ในครอบครอง

สรุปบทบาทของหลวงพิบูลสงคราม และความสำคัญหลังการปฏิวัติ

๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

จะเห็นได้ว่า บทบาทของหลวงพิบูลฯ ได้เริ่มมาตั้งแต่ต้นของการยึดอำนาจการปกครอง คือเริ่มจากร่วมคบคิดกับนักเรียนไทยกลุ่มแรกในกรุงปารีส และในวันยึดอำนาจก็มีบทบาทสำคัญในการเข้าจับกุมตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ มาเป็นองค์ประกัน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระปกเกล้าฯ ต้องยอมรับตามข้อเสนอของคณะราษฎร นอกจากนี้หลวงพิบูลฯ ยังมีบทบาทเปรียบเสมือนผู้นำของกลุ่มทหารบกชั้นผู้น้อย ซึ่งประกอบด้วยกำลังที่สำคัญ ๆ เช่น พ.ต. หลวงทัศนัยนิยมศึก พ.ต. หลวงอำนาจสงคราม และ พ.ต. หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนายทหารบกชั้นผู้น้อยนี้ นับได้ว่าเป็นกำลังสำคัญในการยึดอำนาจการปกครองในฐานะตัวปฏิบัติการ นอกจากนี้หลวงพิบูลฯ ยังสามารถผูกสัมพันธ์กับฝ่ายนายทหารเรือชั้นหัวหน้าที่ร่วมในการยึดอำนาจได้เป็นอย่างดีด้วย เช่น พ.ต. หลวงสินธุสงครามชัย และ น.ต. หลวงศุภชลาศัย เป็นต้น สำหรับเมื่อทำการยึดอำนาจได้สำเร็จในเวลาต่อมา หลวงพิบูลฯ ก็ได้ก้าวเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่งโดย ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ควบคุมไปกับกรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) และเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ซึ่งหลวงพิบูลฯ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาอีกครั้งหนึ่ง การดำรงตำแหน่งดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงในทางการเมืองให้กับหลวงพิบูลฯ ในการที่จะดำเนินบทบาททางการเมืองของตนต่อไป

ศัตรูทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม

ศัตรูทางการเมืองที่สำคัญของหลวงพิบูลฯ ได้แก่ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ซึ่งสาเหตุที่ทำให้บุคคลทั้งสองต้องแตกแยกกัน ได้แก่ ความขัดแย้งในด้านความคิดเห็นเรื่องโครงการปรับปรุงกองทัพของประเทศไทย ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนที่บุคคลทั้งสองจะมาร่วมมือกันทำการยึดอำนาจการปกครองในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เสียอีก และการขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสองนี้จะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การแตกแยกครั้งใหญ่ในหมู่ผู้ก่อการฯ และนำไปสู่การกวาดล้างประวัติกองทัพการเมืองของหลวงพิบูลฯ เพื่อครอบครองอำนาจการปกครองในประเทศไว้แต่ผู้เดียว การขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อได้มีการพบปะกันระหว่างพระยาทรงฯ กับหลวงพิบูลฯ ที่บ้านของพระยาทรงฯ เชียงสะพานควาย บางชื่อ ซึ่งได้มีการพุดกันถึงเรื่องการจะปรับปรุงกองทัพหลังจากที่ทำการยึดอำนาจสำเร็จ ปรากฏว่าบุคคลทั้งสองได้มีข้อขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เพราะพระยาทรงฯ มีความคิดจะโยกเด็กกองพลและกองทัพ โดยให้หน่วยทหารต่าง ๆ ไปขึ้นกับผู้บังคับเหล่า และให้เลขาธิการพล

ออคูลย์ กอว์ฉนา, การลาออกของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๘, หน้า ๑๖.

กับเล็กโรงเรียนเสนาธิการ ส่วนหลวงพิบูลฯ ไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพระยาทรงฯ โดยมีแนวความคิดว่า ในระยะแรก ๆ การปรับปรุงจะต้องดำเนินไปเป็นขั้น ๆ ควรจะเว้นการกระทำใด ๆ ที่จะทำให้กระทบกระเทือนจิตใจของนายทหารในกองทัพ แต่ควรจจะวางรากฐานการปกครองกองทัพให้มั่นคงเป็นสำคัญ ความเห็นดังกล่าวของหลวงพิบูลฯ ซึ่งตรงข้ามกับพระยาทรงฯ ทำให้พระยาทรงฯ เกิดความไม่พอใจ โดยถือว่าตนเป็นผู้ใหญ่ และมีอาวุโสกว่า ซึ่งหลวงพิบูลฯ ผู้คอยอาวุโสกว่าควรจะเชื่อฟังความเห็นของตนเป็นหลัก แต่เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงกันไม่ได้ หลวงพิบูลฯ ก็ลากลับไป ต่อมาในภายหลังนายประยูร ภมรมนตรี ซึ่งร่วมอยู่ในการสนทนาค่ายนั้น ก็ได้บอกกับพระยาทรงฯ ว่า สมควรจะประนีประนอมกับหลวงพิบูลฯ เพราะถ้าไม่ได้หลวงพิบูลฯ มาร่วมคณะ ก็จะสูญเสียกำลังหน่วยรบทหารมา และคณะนายทหารเสนาธิการ เพื่อนร่วมรุ่นกับหลวงพิบูลฯ อีกเป็นจำนวนมาก เท่ากับขาดกำลังทัพหน้าไปในที่สุดพระยาทรงฯ ก็ยอมประนีประนอมโดยเชิญหลวงพิบูลฯ มาปรับความเข้าใจ และยอมลดหย่อนผ่อนผันความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงแบบถนอนรากถอนโคน โดยจะให้ยุบเลิกแต่กองทัพ แต่คงมีกองพลไว้ ส่วนนายพลก็จะลดจำนวนลงเหลือเพียง ๕ ท่าน ส่วนการปรับปรุงโดยทั่วไปก็จะปรึกษาหารือกันด้วยดีต่อไป แต่ในเวลาต่อมาภายหลังการยึดอำนาจสำเร็จลงแล้ว พระยาทรงฯ ในฐานะรองผู้บัญชาการทหารบกก็ได้วางโครงการปรับปรุงกองทัพครั้งใหญ่อีก โดยยืนยันที่จะดำเนินการตามความคิดเห็นดั้งเดิมของตน ซึ่งหลวงพิบูลฯ เคยไม่เห็นด้วย จนต้องขัดแย้งกันมาก่อน ขึ้นมาอีก โดยในครั้งนี้พระยาทรงฯ ได้เสนอโครงการเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพบก เรือ อากาศ ว่า

รายละเอียดโปรดดู พลโทประยูร ภมรมนตรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๔-

"...ในเรื่องการจัดกองทัพกันนั้น อยากให้จัดอย่างสวิส เพราะกองทัพไทยเป็น กองทัพขนาดเล็ก เช่นเดียวกับสวิส และกำลังทหารของไทยก็ยังไม่ใช่เข้มแข็งเท่าสวิสอีกด้วย จึงควรจัดให้พอเหมาะกับกำลังของประเทศ ซึ่งมีฐานะทางการเงินจำกัด งบประมาณการทหาร ก็ถูกตัดทอนอยู่มาก จึงไม่ควรนำไปบ่มารุงในสิ่งที่ไม่จำเป็น ให้อยุบกรมกองที่เกินความจำเป็นออก แล้วจัดขึ้นใหม่ให้เหมาะสม ในการที่มีความจำเป็นต้องจัดบางสิ่งบางอย่างออกไปนี้ให้พิจารณา ดูว่าเครื่องมือชนิดใด และหน่วยทหารใดที่มีความสำคัญและทำประโยชน์ทดแทนให้ประเทศได้มากที่สุด ก็ให้สิ่งตั้งสิ่งนั้นไว้ อาวุธสมัยใหม่ที่เห็นว่ามีค่าสำคัญมากสำหรับกองทัพไทยสมัยนั้นได้แก่ รถรบ ปืนต่อสู้อากาศยาน สำหรับในด้านตัวผู้บังคับบัญชาระดับสูงนั้น มีความเห็นว่า โดยที่ประเทศไทยมีกำลังกองทัพบกจำกัด จัดเป็นกองพลใหญ่ได้เพียง ๒ กองพลเท่านั้น ฉะนั้นผู้บังคับบัญชาทหารของไทยควรมียศอย่างสูง แคนายพันเอกก็เพียงพอแล้ว ส่วนผู้ที่รับตำแหน่งหัวหน้ากรมใหญ่ กินเงินเดือนเทียบเท่าอธิบดี (อธิการนายพลเกษม) ก็ให้เป็นพันเอกพิเศษไป ส่วนในด้านกองทัพเรือมีความเห็นว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นบังคับอยู่ในตัวจะขยายต่อไปอีกไม่ได้ แต่ถ้าจะพิจารณากันถึงความสำคัญแล้ว กองทัพเรือก็มีความสำคัญมากทีเดียว เพราะเมืองหลวงของไทย ตั้งอยู่ใกล้ปากอ่าว ถ้าข้าศึกบุกถึงปากอ่าว ปืนเรือข้าศึกก็จะสามารถยิงพระนครได้ถนัดทีเดียว ฉะนั้นประเทศไทยจึงควรมีกองทัพเรือที่เข้มแข็งจริง ๆ มีเรือรบอันทันสมัยสำหรับป้องกันปากอ่าว รักษาหน้าน้ำไทย ถ้าเรามีกำลังทัพเรือน้อย เราก็ไม่สามารถทำได้ถนัด แต่ด้วยความจำเป็นในเรื่องฐานะการเงินของประเทศ ทำให้เราไม่สามารถวางโครงการขยายกองทัพเรือของไทย ให้ไพศาลออกไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเห็นว่ากองทัพเรือของเราควรมีไว้ในวงจำกัด แต่อาจเพิ่มกำลังทางอากาศขึ้นแทน เพราะใช้เงินน้อยกว่า แต่อาจเพิ่มอำนาจให้ดีขึ้นตามความจำเป็น ทั้งนี้ เพื่อช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยชายทะเล และสำหรับรักษาการณ์ชายฝั่งเท่านั้น"

เสถียร ศกุนโต, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ. พระยาพิชัยโกศล, หน้า ๑๑๓ -

ความคิดเห็นข้างต้นดังกล่าวเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงกองทัพของพระยาทรงฯ ไม่ตรงกับความคิดเห็นของหลวงพิบูลฯ ซึ่งไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนในกองทัพบก เพราะหลวงพิบูลฯ มีความเห็นว่า ถ้าทำตามแผนการณ์ของพระยาทรงฯ แล้วจะทำให้ "...กองทัพล้มหลาย และจะเกิดเรื่องวุ่นวายจลาจลในวงการทหารอย่างแน่นอน" นอกจากความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในความคิดเรื่องปรับปรุงกองทัพแล้ว หลวงพิบูลฯ กับพระยาทรงฯ ยังเกิดแตกแยกกันอย่างมากในการที่พระยาทรงฯ จะย้ายหลวงพิบูลฯ ให้ไปอยู่กรมยกกระบัตรในภายหลังการยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งเท่ากับย้ายให้ไปอยู่ในหน่วยที่มีใจคุ้มกำลังรบ คั้งที่ท่านผู้หญิงละเอียดพิบูลสงครามได้เล่าไว้ว่า^๒

นายประยูร มาบอกหลวงพิบูลฯ ว่า "เจ้าคุณทรงฯ จะให้ลื้อไปนับแม่ที่กระสุน อ้าว ไมยอมละ" ซึ่งหมายความว่า พระยาทรงฯ จะให้หลวงพิบูลฯ ไปอยู่กรมยกกระบัตร ซึ่งเป็นฝ่ายผู้ช่วยรบ แต่ก็ไม่ไต่ยันท่าน (หลวงพิบูลฯ) พูกว่ากระไร เพียงแต่เปรยๆ ว่า เจ้าคุณทรงฯ จะให้ไปอยู่กรมยกกระบัตร

การจะย้ายหลวงพิบูลฯ ไปสู่ตำแหน่งที่ไม่สำคัญของพระยาทรงฯ ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีผู้ก่อกวนคนอื่น ๆ พวกกันคักกันไว้ หลวงพิบูลฯ จึงได้ไปดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่แทน การขัดแย้งดังกล่าว ในภายหลังได้นำไปสู่ข้อกล่าวหาที่พระยาทรงฯ ได้รับจากศาลพิเศษที่ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งกล่าวหาว่า^๓

"...พระยาทรงฯ จะย้ายหลวงพิบูลฯ จากเหล่าทหารปืนใหญ่ ให้ไปอยู่ในตำแหน่งผู้ช่วยพลรบ ส่วนนายทหารที่เป็นพวกของหลวงพิบูลฯ ก็จะไปบรรจุในตำแหน่งที่ไม่ได้ควบคุมกำลังทหาร และย้ายไปที่อื่น แล้วเอานายทหารที่เป็นพวกพระยาทรงฯ บรรจุควบคุมแทน

^๑ พลโท ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า ๒๐๓.

^๒ "บันทึกความทรงจำ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย, (พระนคร : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๕๓๐.

^๓ คำพิพากษาศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๘๒ เรื่องกบฏ.

การที่พระยาทรงฯ กับพวกกระทำเช่นนี้ แสดงว่าพระยาทรงฯ จะคุมอำนาจทหารไว้ฝ่ายเดียว บนทอนอำนาจการปกครองของทหาร ซึ่งหลวงพิบูลสงคราม และพวกได้ควบคุมอยู่นั้นให้หมดสิ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวแก่การเมือง...."

ความขัดแย้งดังกล่าวมีผลทำให้ในเวลาต่อมา พระยาทรงฯ ก็ได้ย้ายกองบัญชาการทหารจากพระที่นั่งอนันตสมาคม มาตั้งประจำอยู่ ณ วังปารุสกวัน โดยมีกองรักษาการ และวางระเบียบการเข้าพบอย่างเข้มงวดกวดขัน ส่วนหลวงพิบูลฯ ก็ไปตั้งป้อมอยู่ในกรมทหารปืนใหญ่ เป็นอันว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระยาทรงฯ กับหลวงพิบูลฯ ได้แตกสลายลงอย่างสิ้นเชิง และต่างฝ่ายต่างก็สะสมกำลังกุมเอ็งกันอยู่

ความขัดแย้งเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม

ภายหลังที่คณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองเป็นผลสำเร็จ และได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้น โดยมีพระยามโนฯ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วก็ได้มีการพิจารณาวางแผนเศรษฐกิจขึ้น เนื่องจากในวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๗๕ ได้มีสมาชิกสภาหลายท่าน ได้อภิปรายในสภาเป็นทำนองสอบถามและเร่งรัดเรื่องการฟื้นฟูเศรษฐกิจและการหางานให้ราษฎรทำ ตลอดจนเริ่มโครงการ-เศรษฐกิจ ตามหลักข้อหนึ่งในหกประการที่คณะราษฎรได้ปฏิญาณตนไว้ต่อสภา ในการนี้รัฐบาลจึงยอมรับว่าจะไปดำเนินการโดยจะเร่งรัดวางแผนโครงการเศรษฐกิจขึ้น^๒ โดยหลวงประดิษฐ์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น ต่อมา หลวงประดิษฐ์ ได้ร่างโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวขึ้น มีชื่อว่า "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" และได้นำเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ตกลงให้เลือก คณะกรรมการขึ้น ๑๔ ท่าน เพื่อพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ ซึ่งประกอบด้วย

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ครั้งที่ ๒๐ วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๗๕,

บุคคลดังต่อไปนี้

- ๑) พระยามโนปกรณนิติธาดา
- ๒) พระยาราชาวงษ์สัน
- ๓) พระยาศรีวิศาลวาจา
- ๔) พระยาทรงสุรเดช
- ๕) หลวงประดิษฐมนูธรรม
- ๖) หลวงเคหะสหกรณ
- ๗) นายประยูร ภมรมนตรี
- ๘) นายแนบ พหลโยธิน
- ๙) ม.จ.สกลวรรณภากร วรารณ
- ๑๐) หลวงคหกรรรมบตี
- ๑๑) หลวงเคหะชาติวงศ์ราววัฒน์
- ๑๒) นายท้วม บุญยเกตุ
- ๑๓) นายวิลาศ โสถานนท์
- ๑๔) หลวงอรุณสารประสิทธิ์ เลขาธิการ

สำหรับร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจมีสาระสำคัญ คือ

นับตั้งแต่วันที่ใ้แผนการณเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นต้นไป ให้รัฐบาลมีอำนาจประกอบการเศรษฐกิจ คือประดิษฐ์กรรมทั้งหลายไม่ว่า การประดิษฐ์นั้นจะเป็นการกสิกรรม หรืออุตสาหกรรมใด ๆ ตลอดจนการขนส่ง และจำหน่าย (परिवารตกรรม) ทั้งหมด เว้นไว้แต่การประกอบการเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลให้สัมปทานแก่เอกชนแต่ละอย่าง จึงให้เอกชนมีอำนาจกระทำ^๒

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๖.

^๒ ย้อนนัค สมุทรวณิช, และชัตติยา กรรณสูตร, เอกสารการเมืองการปกครองของ-
ไทย พ.ศ.๒๔๖๑ - ๒๔๗๗, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๒๗๒.

นอกจากนั้นเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ยังมีเจตจำนงที่จะให้รัฐบาลทำการเกษตรกรรมเองโดยรัฐบาลจะซื้อที่ดินทั้งหมดของเอกชนด้วยการออกพันธบัตร แล้วค่อยผ่อนจ่ายเงินให้แก่เจ้าของที่ดินในภายหลัง ซึ่งหมายความว่าชาวนาและเกษตรกรทั้งหมดจะกลายเป็นลูกจ้างของรัฐบาลแต่เพียงผู้เดียว

หลังจากที่คณะกรรมการได้พิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวแล้วปรากฏว่าที่ประชุมได้มีความเห็นแตกแยกกันเป็นหลายพวก คือพวกที่สนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา กับพวกที่ไม่เห็นด้วย และพวกที่ไม่ออกความเห็นใด ๆ ได้แก่

๑) พวกที่คัดค้าน หลักการของหลวงประดิษฐา ได้แก่กลุ่มขุนนางเก่าที่คณะราษฎรได้เชิญให้เข้ามาร่วมคณะรัฐบาลในระยะต้น ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้แก่พระยามโนฯ พล.ร.ท.พระยาราชวังสัน พระยาศรีวิศาลวาจา เจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ เจ้าพระยาธรรมาลักษ์มนตรี พระยาจำแลนยบคี พระยาเทพวิหุร หลวงเคหะสทกรม และผู้ก่อการอีก ๓ ท่าน ได้แก่ พระยาทรงสุรเดช พระประศาสน์พิทยายุทธ และนายประยูร ภมรมนตรี

๒) ผู้ที่สนับสนุนหลักการของหลวงประดิษฐา ได้แก่ผู้ที่เลื่อมใสในหลักการและแนวความคิดของหลวงประดิษฐา มีพระยาประมวลวิฆาฬ ม.จ.เสกถาวรฉกร วรบรรณ และนายแนบ พหลโยธิน

๓) ผู้ที่ไม่แสดงออกหรือไม่ออกความคิดเห็นแต่ประการใด ได้แก่พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ศ.หลวงพิบูลสงคราม และนายควี่ ลพานุกรม

สำหรับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐาที่สำคัญก็คือ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช รองผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในมือมาก จึงทำให้พระยามโนฯ เห็นช่องทางที่จะได้พระยาทรงฯ ไว้เป็นพวก เพื่อจะได้มีกำลังทหารเป็นอำนาจต่อรองกับฝ่ายหลวงประดิษฐา ทั้งนี้ประกอบกับพระยาทรงฯ เอง ก็เคยมีความเห็นขัดแย้งกับหลวงประดิษฐามาก่อน

Kenneth Perry London, Siam in Transition (New York : Green Wood Press, 1963), p.29.

น.ส.วิภา มโนพิโมกษ์, ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร วิทยานิพนธ์ปริญญาโท-บัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๒๐, หน้า ๖๗ - ๖๘.

ในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระปกเกล้าฯ ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๖ ซึ่ง พลโทประยูร ภมรมนตรี ได้บันทึกไว้ในหนังสือชื่อ "บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕" ว่า พระปกเกล้าฯ มีความเห็นว่า การใช้คำว่า "คณะกรรมการราษฎร" แทนคำว่า "เสนาบดี" นั้น เป็นไปตามแบบคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต และพระปกเกล้าฯ ก็ได้ทูลว่ามายังพระยาทรงฯ ทำให้พระยาทรงฯ ซึ่งไม่ได้อ่านร่างรัฐธรรมนูญของหลวงประดิษฐฯ มาก่อนมีความโกรธแค้นมาก เพราะได้ตกลงกันมาก่อนแล้วว่า ให้หลวงประดิษฐฯ ร่างตามแบบอังกฤษ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ แต่หลวงประดิษฐฯ มาร่างเอาตามใจชอบ พระยาทรงฯ จึงได้ทูลว่าหลวงประดิษฐฯ อย่างรุนแรง ทำให้เป็นสาเหตุแตกแยกกันระหว่างพระยาทรงฯ กับหลวงประดิษฐฯ ตั้งแต่นั้นมา ประกอบทั้งในทางส่วนตัวของพระยาทรงฯ เองก็มีความคิดค่อนข้างไปในทางอนุรักษนิยม จึงไม่เห็นด้วยและไม่ไว้วางใจในตัวหลวงประดิษฐฯ และพรรคพวกของเขาด้วย

หลังจากที่สมาชิกในคณะกรรมการมีความเห็นขัดแย้งกันในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจ ก็มีผลทำให้คณะผู้ก่อการเริ่มแตกแยกกันเอง โดยผู้ก่อการที่สำคัญ ๆ ได้ให้การสนับสนุน พระยามโนฯ ในการคัดค้านร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ ได้แก่พระยาทรงฯ และพระประศาสน์ฯ ส่วน พ.อ.พระยาพหลฯ นั้นในตอนต้นก็ยังวางตนเป็นกลางอยู่ ส่วนความเห็นของ พ.ต.หลวงพิบูลฯ นั้นถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้เห็นด้วยกับร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ แต่จากความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวกับหลวงประดิษฐฯ ในสมัยที่ร่วมคิดก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาด้วยกันตั้งแต่ไปศึกษาอยู่ในฝรั่งเศส และจากการเลื่อมใสในความรู้ความสามารถของหลวงประดิษฐฯ ทำให้เป็นที่คาดได้ว่า หลวงพิบูลฯ คงมีความเชื่อถือและสนับสนุนในความคิดเห็นของหลวงประดิษฐฯ^๓ ประกอบกับการที่หลวงพิบูลฯ เห็นว่าพระยาทรงฯ ซึ่งมีความขัดแย้ง

^๓ รายละเอียดใน พลโทประยูร ภมรมนตรี, บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕. (กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๗), หน้า ๔๔ - ๔๗.

^๒ Donald E. Nuechterlein, Thailand and the Struggle for South East Asia, (New York : Cornell University Press, 1965), p. 31.

^๓ อุกฤษ์ กอวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

กับตนเอง ได้ให้ความสนับสนุนพวกของพระยามโนฯ ซึ่งแสดงตนเป็นปฏิปักษ์กับคณะผู้ก่อการมาก
ขึ้น จึงทำให้หลวงพิบูลฯ ได้หันมาสนับสนุนหลวงประดิษฐา ในที่สุด

ต่อมา พระยามโนฯ ก็ได้นำร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา ขึ้นทูล
เกล้าฯ ถวายพระปกเกล้าฯ เพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย ซึ่งพระปกเกล้าฯ ก็ได้มีพระบรม
ราชวินิจฉัยในทำนองที่ไม่เห็นด้วย กับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา ดังกล่าว
โดยทรงเห็นว่า หลักการสำคัญในเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา มีลักษณะเป็น
คอมมิวนิสต์ ทั้งนี้โดยการเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ในประเทศรัสเซีย ตามที่ได้ทรงอ่านจาก
หนังสือชื่อ An Economic History of Soviet Russia ซึ่งเขียนโดย Lancelot
Lawton ทั้งนี้ พระปกเกล้าฯ จึงทรงคัดค้านการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจ
ดังกล่าวนี้ และได้ทรงเสนอว่า หากจะมีการประกาศใช้ก็ให้หลวงประดิษฐา ลาออกจากคณะ
รัฐบาล เพื่อมิให้ประกาศในนามของรัฐบาล อันมีพระองค์เป็นประมุข

ในที่สุดคณะรัฐมนตรีก็ได้เปิดการประชุมกันเพื่อลงมติว่า จะรับหรือไม่รับร่างเค้า
โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา ปรากฏว่าเสียงส่วนใหญ่ เห็นว่าไม่ควรรับร่างเค้า-
โครงการเศรษฐกิจดังกล่าว ซึ่งเห็นได้ว่า กลุ่มขุนนางเก่าของพระยามโนฯ ได้รวมตัวกันคัด
ค้านร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจได้เป็นผลสำเร็จ อันมีฐานกำลังสำคัญสนับสนุนอยู่ นั่นคือ
พระยาทรงสุรเดช และ พล.ร.ท.พระยาราชวังสัน ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในมือเป็นจำนวนมาก
คอยให้การสนับสนุนอยู่

การคัดค้านร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าว มีผลทำให้ผู้ก่อการรุ่นหนุ่ม และ
สานุศิษย์ของหลวงประดิษฐา ไม่พอใจเป็นอันมาก ประกอบกับในเวลาเดียวกันนั้น มีสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรได้แสดงความไม่พอใจรัฐบาลเกี่ยวกับการที่รัฐบาลมีคำสั่งห้ามข้าราชการทหาร

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

พลเรือน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นสมาชิกสมาคมการเมือง รวมทั้งกำหนดให้สมาคม
 คณะราษฎรซึ่งเป็นสมาคมที่คณะราษฎรได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อหาสมาชิกจากประชาชนทั่วไป ได้เปลี่ยน
 วัตถุประสงค์เสียใหม่ มีให้เกี่ยวข้องกับทางการเมือง ซึ่งพระยานิศาสดร์ไพศาล สมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎรในฐานะที่ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมคณะราษฎรด้วย ได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลถึงเรื่อง
 ที่คณะรัฐมนตรีมีคำสั่งห้ามไม่ให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรประเภทที่ทรงแต่งตั้ง เป็นสมาชิกสมาคมการเมือง ถ้าเป็นก็ให้ลาออกจากสมาคมการ-
 เมืองเสีย ซึ่งพระยาศรีวิศาลวาจา ได้ตอบกระทู้ถาม โดยรับว่ารัฐบาลได้ออกคำสั่งห้ามเช่นนั้น
 จริง ในที่สุดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อภิปรายกันเป็นอันมาก และที่ประชุมได้ลงมติว่า การ
 ห้ามเช่นนั้นเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ถ้าห้ามก็ต้องแก้รัฐธรรมนูญเสียก่อน การห้ามเช่นนั้นจึง
 จะไม่มีผลบังคับ^๑ ความไม่พอใจในระหว่างสมาชิกสภาผู้แทน พวกดังกล่าวจึงคุกรุ่นอยู่เรื่อย
 มา จนมาถึงเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา ถูกระงับไปอีก จึงทำให้สมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎร พวกของหลวงประดิษฐา เพิ่มความไม่พอใจขึ้นไปอีกจนถึงขั้นมีสมาชิกสภา-
 ผู้แทนราษฎรบางคนพากันเข้าไปในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร^๒ ดังนั้นในการประชุมพิจารณา
 ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี ๒๔๗๖ เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระยามโนฯ
 โดยความเห็นของพระยาทรงสุรเดช ได้นำทหารพร้อมด้วยอาวุธมารักษากำหนดบริเวณประตู
 ทางเข้าออกรัฐสภา เพื่อทำการตรวจคนอาวุธสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนก่อนจะเข้าที่ประชุม
 (ในสมัยนั้นยังไม่มีตำรวจสภา) ทำให้สมาชิกสภาบางคนเป็นเคียดเป็นแค้นมาก เพราะขณะนั้น
 ไม่มีข้อบังคับห้ามสมาชิกพกอาวุธปืนเข้าที่ประชุม^๓ การกระทำดังกล่าวของพระยามโนฯ ทำให้
 สมาชิกสภา ได้เปิดอภิปรายโจมตีพระยามโนฯ ว่า คณะรัฐมนตรีชุดนี้จะกลายเป็นเผด็จการ

^๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี ๒๔๗๖ ครั้งที่ ๕๗ หน้า ๘๘๕

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, มท. FO.371/17176, Political Situation in Siam.

^๓ สูบบ สุริยินทร์, ประวัติ-นายกรัฐมนตรีไทย (กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๒๓.

ที่ทำการละเมิดอำนาจประธานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในสภาผู้แทนราษฎร และความขัดแย้งในการประชุมวันนั้นได้ทวีความรุนแรงขึ้นถึงขีดสุด จนถึงกับสมาชิกรัฐสภาบางคนได้ประกาศออกมาถึงขั้นจะยิงตัวพระยามโนฯ และรัฐมนตรีบางคนด้วย^๒

การที่รัฐบาลถูกอภิปรายโจมตีในสภาผู้แทนราษฎร ประกอบกับพระยามโนฯ เชื่อว่าสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นพวกของหลวงประดิษฐฯ อาจเสนอให้มีการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติอีกครั้งหนึ่ง เป็นเหตุให้พระยามโนฯ ตัดสินใจปิดสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้โดยความริเริ่มและเห็นชอบจาก พ.อ.พระยาทรงสุรเดช^๓ และจากความเชื่อมั่นของพระยาศรีวิศาลวาจา รัฐมนตรีต่างประเทศ ที่ให้ความเห็นว่า กำลังส่วนใหญ่ของทหารบกและทหารเรือกว่า ๕๐ % ที่มีความเห็นอยู่ในสายกลาง และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนแก่พระยามโนฯ ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองไว้ได้^๔ ด้วยเหตุนี้ในวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๔๗๖ หลังจากเลิกประชุมสภาแล้ว พระยามโนฯ ก็ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี โดยรีบด่วนซึ่งไม่มีหลวงประดิษฐฯ เข้าร่วมประชุมด้วย เพราะหลวงประดิษฐฯ นี้ว่าการประชุมรัฐมนตรีนี้คงจะเป็นการประนามโครงการเศรษฐกิจ และตัวหลวงประดิษฐฯ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้นเพื่อให้การประชุมวิพากษ์วิจารณ์โครงการเศรษฐกิจเป็นไปโดยเสรีจริง ๆ หลวงประดิษฐฯ จึงมิได้เข้าประชุมด้วยในวันนั้น ซึ่งในที่ประชุมดังกล่าวพระยามโนฯ ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมถึงเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ ที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสภา และเรื่องการที่สมาชิกรัฐสภาบางคนเข้ามามีอำนาจในสภา อันทำให้เป็นที่หวาดเสียวแก่สมาชิกรัฐสภาเป็นอย่างยิ่ง พระยามโนฯ จึงได้ขอความเห็นว่าจะเป็นการสมควรหรือไม่ที่จะต้องปิดสภาเสียเป็นการชั่วคราว แล้วจะมีการเลือกตั้ง

^๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕๕/๒๔๗๖ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๔๗๖.

^๒ "บทวิเคราะห์การเมืองของ น.อ.พระยาศราภยพิพัฒน์", ใน ๓๕ ปีแห่งยุคประชาธิปไตย, ชุด หัสบัวเรอ และ ปริจาสามัคคีธรรม, (กรุงเทพฯ : นิตยเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๑๘.

^๓ พลโท ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า ๒๓๓ - ๒๓๖.

^๔ สถาบันไทยคดีศึกษา, มธ. FO.371/17174, Political Situation in Siam.

กันใหม่ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งที่ประชุมคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบด้วย แต่มีผู้ที่คัดค้านอย่างแข็งขัน คือ พันตรีหลวงพิบูลสงคราม โดยค้านว่า การปิดสภาเป็นการละเมิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐสภาจะปิดได้ก็ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มิฉะนั้นจะกลายเป็นเผด็จการ แต่ความเห็นหลวงพิบูลฯ ก็สู้เสียงคัดค้านจากรัฐมนตรีส่วนใหญ่ไม่ได้^๑

การแสดงออกของหลวงพิบูลสงคราม เป็นท่าทางเข้าข้างพวกของหลวงประดิษฐไพเราะให้คณะรัฐมนตรีฝ่ายพระยามโนฯ ไม่พอใจเป็นอันมาก จนถึงกับในภายหลังพระยาทรงฯ ได้กล่าวหาว่า หลวงพิบูลฯ กับหลวงอภัยคุณเดชาจรัส เป็นคอมมิวนิสต์ โดยกล่าวว่า

"ล้อกับหลวงอฤดา แคงเรือ ๆ แลวันนะ"^๒

สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการปิดรัฐสภา ที่แท้จริงนั้นก็คือพระยาทรงฯ โดยได้ดำเนินการผ่านทางพระยามโนฯ เพราะพระยาทรงฯ มีความไม่ชอบหลวงประดิษฐไพเราะ และผู้ก่อการชั้นผู้น้อยฝ่ายนายทหารบก คือ หลวงพิบูลฯ เป็นอันมากอยู่แล้ว ดังมีข่าวที่ว่า เมื่อมีประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดสภา และตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่นั้น พระยาทรงฯ ได้ไปเฝ้าพระปกเกล้าฯ ที่หัวหิน และรับอาสาที่จะยิงหลวงประดิษฐไพเราะ และพรรคพวกเสีย แต่พระปกเกล้าฯ ได้ทรงทัดทานไว้โดยเกรงจะเป็นเรื่องราวใหญ่โต^๓

ดังนั้น ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ รัฐบาลของพระยามโนฯ จึงตัดสินใจทำการปิดสภาผู้แทนราษฎร และได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในคณะรัฐมนตรีชุดเดิม ยกเว้นหลวงประดิษฐไพเราะ นายแนบ พหลโยธิน นายทวี ลพานุกรม และพระยาประมวล-วิชาพันธุ์ ซึ่งไม่ได้เข้าร่วมในคณะรัฐบาลชุดใหม่ด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้สนับสนุนเค้าโครง

^๑ วิเทศกรรมย์, ความเป็นมาแห่งประชาธิปไตยของไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผานฟ้าพิทยฯ, ๒๕๑๑), หน้า ๑๕๖.

^๒ ปรีดี พนมยงค์, "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์", ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า ๗๘.

^๓ สถาบันไทยคดีศึกษา, มธ. FO.371/17175, Political Situation in Siam.

การเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา ทั้งสิ้น ส่วนรัฐมนตรีที่เข้ามาใหม่มี ๓ นาย คือ พระยาอุม-
พงษ์เพ็ญสวัสดิ์ พระยามานวราชเสวี และ น.ค.หลวงศุภชลาศัย และพร้อม ๆ กับที่มีการตั้ง
รัฐบาลใหม่ ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๔๗๖ รัฐบาลก็ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์
พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยมีบทกำหนดโทษ ว่าผู้ใดสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือลายลักษณ์
อักษร หรือเอกสารตีพิมพ์ หรือด้วยอุบายใด ๆ ก็ตามมีโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปี และปรับไม่เกิน
๕,๐๐๐ บาท ผู้ที่เป็นหัวหน้า เป็นผู้จัดการ หรือพนักงานของสมาคมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาคม
ลับหรือไม่ก็ตาม แต่เป็นสมาคมที่มีวัตถุประสงค์สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ แล้วให้จำคุกไม่เกิน ๑๐
ปี และปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท ด้วย

หลังจากนั้น พระยามโนฯ ยังได้ปรึกษาหารือกับพระยาทรงฯ เพื่อให้หลวงประดิษฐา
เดินทางออกไปนอกประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากอันจะเกิดจากการปะทะกันของผู้ที่ไม่เห็น
ด้วยกับการปิดสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีปรารถนาที่จะให้หลวงประดิษฐา ไปได้ดู
กิจการงานภาคปฏิบัติในต่างประเทศให้ได้ผลจริงจังก่อครั้งหนึ่ง แทนที่จะรู้แต่ภาคทฤษฎีจาก
ตำราอย่างเคยาคั้งที่เป็นอยู่ เมื่อกลับมาจะได้ไข่ความรู้ความชำนาญนั้นให้เป็นประโยชน์แก่
ประเทศต่อไปอีกด้วย^๒ โดยรัฐบาลจะให้หลวงประดิษฐา ไปยังประเทศฝรั่งเศส โดยรัฐบาล
ทำสัญญาจ่ายเงินให้ปีละ ๑,๐๐๐ ปอนด์ (ประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท) โดยรัฐบาลได้ออกแถลง-
การว่า หลวงประดิษฐา เดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ แต่ภายหลังจากหลวงประดิษฐาออก
นอกประเทศไปแล้ว พระยามโนฯ ก็ได้ประกาศตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น^๓ เพื่อพิจารณา
ปรับปรุงภาวะเศรษฐกิจของชาติ โดยสภานี้มีแนวนโยบายแบบเสรีนิยม

^๑ "พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์", ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๐ วันที่ ๒
เมษายน ๒๔๗๖.

^๒ เสถียร ศกุนตลา, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า ๑๕๘.

^๓ ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๖ วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๖ เล่มที่ ๔๖ หน้า ๑๑.

ในวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๔๗๖ อันเป็นวันที่หลวงประดิษฐา จะเดินทางออกไปนอกประเทศ ปรากฏว่ามีผู้ไปส่งที่ท่าเรือเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญก็มี พระยาพหลฯ หลวงพิบูลฯ หลวงศุภชลาศัย หลวงทัศนัยนิคมศึก นายแนบ พหลโยธิน นายท้าว ลพานุกรม หลวงเกษ-
สหลกรณ์ และสมาชิกสภาผู้แทนที่เป็นพวก หลวงประดิษฐา เช่น นายจรูญ สืบแสง นายจรูญ ฌ บางช้าง พระยานิติศาสตร์ไพศาล นายมานิต วสุวัตร นายศิริโรก ฉัยนาม นายทวี บุญยเกตุ นายสงวน คุณารักษ์ นายชิม วีระไวทยะ และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์^๑

จะเห็นได้ว่า ฝ่ายตรงกันข้ามกับหลวงประดิษฐา เช่น พระยามโนฯ และพระยาทรงฯ มิได้มาส่งเลย แต่พวกที่มาส่งก็เป็นพวกที่เห็นอกเห็นใจหลวงประดิษฐา กับพวกสานุศิษย์ของหลวง-
ประดิษฐา ซึ่งในการมาส่งนี้พระยาพหลฯ ได้แสดงความอาลัยรักในตัวหลวงประดิษฐา มาก และ พ.ศ. หลวงทัศนัยนิคมศึก ก็ได้แสดงออกอย่างแจ่มชัด ในความอาลัยต่อหลวงประดิษฐา ที่ถึงกับ ตีโพยตีพายลั่นน้าจาวว่าจะขอแก้แค้น เพื่อนำหลวงประดิษฐา กลับคืนมาสู่อำนาจทางการเมืองใน วันหน้าให้จงได้^๒

การลาออกของสี่ทหารเสือ

ในวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็ได้มีประกาศของทางราชการออกมาว่า นายทหาร อาวุโส จำนวน ๔ นาย คือ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระ-
ยาฤทธิ์อัคนี และ พ.ท.ประศาสน์พิทยายุทธ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลในใบลาว่า ได้รับราชการตรากตรำมาในหน้าที่รัฐมนตรีครบ ๑ ปีแล้ว ประกอบกับ มีสุขภาพไม่ดีเจ็บป่วยอยู่เนือง ๆ จึงขออนุญาตลาออกจากตำแหน่ง^๓ ซึ่งพระปกเกล้าฯ ก็ได้ทรง-

^๑ วิเทศกรณ์ย์, ประวัติศาสตร์ชาติไทย อดีต และปัจจุบัน, หน้า ๒๗๐.

^๒ เสาวรักษ์, (นามแฝง), ตัวตายแต่ร้อยยัง, (พระนคร : เล็กกุลการพิมพ์, ๒๕๐๘), หน้า ๒๑๐.

^๓ "เรื่องประกาศรัฐมนตรีลาออก" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๐ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๗๖.

อนุมัติให้ลาออกได้ สำหรับสาเหตุที่สี่ทหารเสือลาออกนั้น สันนิษฐานได้หลายประการ คือ

๑) เป็นกลทางการเมืองของพระยาทรงฯ ที่ต้องการลวงพระยาพหลฯ ให้ลาออก จากตำแหน่ง โดยตนเองลาออกเพื่อให้พระยาพหลฯ ลาออกตาม ดังที่ได้สัญญากันไว้ในระหว่าง ของทหารทั้งสี่

๒) พระยาทรงฯ มีชื่อเสียงคือ ชอบคุมงานไว้คนเดียวมกเกินไป ไม่รู้จักแบ่งเบา ภาระให้คนอื่นรับผิดชอบบ้าง และไม่ชอบฟังความคิดเห็นของใคร ดังนั้นถึงแม้ว่าพระยาทรงฯ จะมีความตั้งใจดีเพียงใด แต่คน ๆ เดียวย่อมไม่สามารถทำอะไรได้มาก งานจึงค้างคั่งอยู่ที่ พระยาทรงฯ เป็นจำนวนมาก ทำให้มีบุคคลบางพวกไม่พอใจ พระยาทรงฯ เกิดความเบื่อหน่าย ก็เลยคิดลาออก โดยชักชวนให้เพื่อนนายทหารทั้งสามคนลาออกด้วย ซึ่งพระยาฤทธิอัคเนย์ ก็เห็น ค่าย เพราะเห็นว่าเมื่อทำการยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จแล้ว ก็จะขอทำหน้าที่ด้านทหาร แດ้อย่างเดียว เพราะไม่สันตักด้านการเมือง จึงเห็นว่าควรลาออกเพื่อให้ฝ่ายพลเรือนเข้ามา ทำแทน

๓) เพื่อเป็นการลวงพระทัยพระปกเกล้าฯ ว่าจะทรงเห็นความสำคัญของพวกสี่ทหาร เสือหรือไม่ ถ้าเห็นความสำคัญ พระปกเกล้าฯ ก็จะทรงได้พักหวังไว้

แต่ผลปรากฏว่าการลาออกดังกล่าวพระปกเกล้าฯ มิได้ทรงพักหวัง เป็นอันว่าสี่ทหาร เสือก็ได้พ้นจากตำแหน่งไป และคณะรัฐมนตรีก็ได้ปรึกษาหารือกันแล้ว จึงได้แต่งตั้งผู้เข้าดำรง ตำแหน่งแทน พ.อ.พระยาพหลฯ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และ พ.อ.พระยาทรง- สूरเศษ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ และผู้รั้งตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก ดังนี้คือ

๑) นายพลตรี พระยาพิริยสงคราม เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

๒) พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงคราม เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหาร

บก

^๑ เสือท่อน ศุภโสภณ, ชีวิตทางการเมืองของพระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า ๑๖๕ - ๑๖๗.

^๒ "เรื่องตั้งนายทหารรักษาราชการแทน", ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๐ วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๗๖.

๓) พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม รองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ

สำหรับสาเหตุที่แท้จริงของการลาออกของนายทหารอาวุโสทั้ง ๔ นายนี้ ไม่มีผู้ใดจะทราบเหตุผลที่แน่นอนได้ แต่พระยาพหลา ได้แสดงปฏิกิริยาบางอย่างออกมา เสมือนเป็นการบอกความในใจ ดังที่ได้กล่าวกับกรมกรรดาภายใต้การนำของนายถวัติ ฤทธิเดช นายกสมาคมกรรมากรรดา ที่ได้เดินขบวนไปพบพระยาพหลา ที่บ้าน หลังจากทราบข่าวการลาออกของ ๔ ทหารเสือ ในโอกาสนั้น พระยาพหลา ได้กล่าวตอบมีใจความว่า

"...มีความยินดีเหลือล้นที่ได้เห็นบรรดากรรมากรพากันมาแสดงความเสียใจและอาลัยในตัวท่าน ความตื้นลึกหนาบางในกิจการที่ท่านได้ทำมาตั้งแต่ต้นจนถึงวาระที่ได้ลาออกเป็นมาอย่างไร กรรมากรทั้งหลายย่อมไม่สามารถจะหยั่งรู้ได้ หลังจากได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ความรับผิดชอบในความสงบราบคาบวางทับอยู่บนหัวของท่าน ถ้าบ้านเมืองผันแปรไปในทางไม่ดีอย่างไร ท่านจะต้องรับผิดชอบ และท่านรู้สึกในความรับผิดชอบนี้เต็มที่ ได้มีเสียงพูดกันว่า ท่านจะดำเนินการปกครองโดยท่านเอง มีลัทธิที่คึกคักเคอร์รี่ไป นอกจากนี้ยังมีคนอ้างชื่อท่านไปใช้ในท่านองที่ไม่ชอบธรรม ทั้งนี้ย่อมจะเป็นเหตุหน้าความมัวหมองมาสู่ชื่อเสียงแห่งท่าน และเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความมัวหมองท่านองนี้ ประกอบกับร่างกายภายในทรุดโทรมด้วยรู้สึกว่ ที่หัวใจนั้นมีอาการเสียวแปลบเหมือนมีเหล็กคมมาคอยทิ่มแทง ตามที่หมอเขาตรวจ จึงได้ตกลงใจว่าจะขอลาออกจากราชการเมื่อครบรอบปี แต่การจะไปในี่มิใช่ไปลับเลย ท่านจะไปพักผ่อนสงขารมณเพียงชั่วคราวันสมควร ท่านย่ำว่าถึงอย่างไรท่านจะไม่ทอดทิ้งคนทั้งหลายไป คงจะกลับมาอีกเป็นแน่นอน และจะกลับมาทันทีที่บ้านเมืองอยู่ในที่คับขัน เวลานี้ขอไปพักผ่อนสงขารมณชั่วครา..."

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับประจำวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

พิจารณาจากคำให้สัมภาษณ์ของพระยาพหลฯ อาจคาดได้ว่า การลาออกของพระยาพหลฯ มีเบื้องหลังจากความขัดแย้งระหว่างพระยาพหลฯ กับ ๓ ทหารเสือซึ่งมี พระยาทรงฯ เป็นหัวหน้า เนื่องจากสาเหตุที่ว่า หลวงประดิษฐฯ นั้นเป็นที่รักใคร่เอ็นดูของพระยาพหลฯ อยู่มาก ถึงกับ การที่พระยาทรงฯ ร่วมกับพระยามโนฯ ให้หลวงประดิษฐฯ เดินทางออกนอกประเทศ จึงเป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระยาพหลฯ ไม่พอใจพระยาทรงฯ ส่วนสาเหตุอีกประการหนึ่งเนื่องจาก ความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสองในเรื่องการงาน กล่าวคือ พระยาทรงฯ ได้แสดงท่าทีว่า จะ รวบอำนาจการบริหารในกองทัพบกไว้ในมือคนเดียว และงานในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของ พระยาพหลฯ ก็ถูกพระยาทรงฯ เอาไปทำแทนเสียเป็นส่วนใหญ่ และพระยาทรงฯ ยังชอบทำอะไร หักหาญพระยาพหลฯ หลายครั้ง เช่น ในกรณีที่พระยาพหลฯ ไปตรวจราชการที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดของพระยาพหลฯ และคุณหญิง ดังนั้นการตรวจราชการและสั่งราชการที่จังหวัด ดังกล่าว พระยาพหลฯ ก็ย่อมจะมุ่งถึงการเอื้อประโยชน์เป็นพิเศษแก่ชาวกาญจนบุรีบ้างเป็นธรรมดา แต่พอพระยาพหลฯ กลับมาพระนคร ก็ถูกพระยาทรงฯ คอว่าที่ไปทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้น การ กระทำของพระยาทรงฯ ทำให้พระยาพหลฯ ไม่พอใจมาก ประกอบกับหลวงพิบูลสงครามได้แอบ มาบอกแก่พระยาพหลฯ เสมอ ๆ ว่า จะปล่อยให้พระยาทรงฯ แสดงเดชตามผลการออกไป ไม่ได้ จึงทำให้ในระยะหลังหนังสือราชการที่สำคัญทุกเรื่องที่พระยาพหลฯ จะสั่งราชการ จะต้อง ผ่านความเห็นขั้นต้นของหลวงพิบูลฯ ก่อนทุกฉบับ^๒

บทบาทในการรัฐประหารวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ของหลวงพิบูลฯ

การแตกแยกดังกล่าวของพระยาพหลฯ กับพระยาทรงฯ และพวกคือ พระประศาสน์ฯ และพระยาฤทธิฯ ทำให้พระยาพหลฯ ต้องหันไปแสวงหาความร่วมมือจากนายทหารผู้ก่อการชั้น ผู้น้อยมากยิ่งขึ้น และผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในระยะนั้นก็คือ พ.ท.หลวงพิบูลฯ สงคราม (ยศใหม่) นั่นเอง ซึ่งหลวงพิบูลฯ ในขณะนั้นเริ่มฉายแววของผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง

^๑ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๗๐๔.

^๒ เสาวรักษ์ ตัวตายแถมอัย, หน้า ๒๑๓, ๒๑๖-๒๑๗.

มากขึ้นทุกขณะ เนื่องจากตัวหลวงพิบูลฯ นั้นมีคุณสมบัติและความเหมาะสมในหลายประการ ที่สามารถจะขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองได้ กล่าวคือตัวหลวงพิบูลฯ ถึงแม้จะเป็นคนที่ไม่เฉียบแหลมนัก แต่ก็ไม่น้อยหน้าใคร มีเพื่อนนักการเมืองซึ่งเคยคิดก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองร่วมกันมาตั้งแต่ที่ปารีสคอยสนับสนุนและยังเป็นผู้ที่สามารถควบคุมผู้บังคับบัญชาการหน่วยรบเหล่าต่างๆ ไว้ในกำมืออีกหลายคน ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในสายการบังคับบัญชาของตน แต่ก็มีภารกิจ "ทางใจ" กันเป็นอย่างดี กับยังมี นายทหารผู้ก่อการรุ่นหนุ่มอีกหลายคนที่ได้ความสนับสนุนแก่หลวงพิบูลฯ เช่น พ.ต.หลวงอ่านวยสงคราม ผู้บังคับกองพันทหารราบ พ.ต.หลวงอตุลเศรษฐี และ พ.ต.หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต ซึ่งทั้งคู่นี้เป็นผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ในกรุงเทพฯ ร.อ.หลวงทัศนัยนิยมศึก ผู้บังคับกองรถรบ ร.อ.ไชย ประทีปเสน ร.อ.ทวน วิชัยหัตตะ รองผู้บังคับกองรถรบ นอกจากนั้นยังมีพวกนายทหารเหล่าเสนาธิการที่คุมกำลังรบหน่วยอื่น ๆ ในกรุงเทพฯ อีก เช่น พ.ต.หลวงพรหมโยธี พ.ต.หลวงกาจสงคราม เป็นต้น

จากการที่หลวงพิบูลฯ มีฐานะอำนาจและทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญรองรับตั้งนี้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้หลวงพิบูลฯ เป็นตัวตั้งตัวตี กระทำรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนฯ ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ได้เป็นผลสำเร็จ โดยขอให้พระยาพหลฯ รับเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารเพื่อความเหมาะสม การรัฐประหารของหลวงพิบูลฯ ในครั้งนี้ มีสาเหตุอยู่หลายประการซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑) ความไม่พอใจของหลวงพิบูลฯ ที่มีต่อพระยาทรงสุรเดช ซึ่งมีความขัดแย้งกันในแนวทางการคิดเรื่องการปรับปรุงกองทัพกตลอกมา รวมทั้งการที่พระยาทรงฯ แสวงหาที่พึ่งจากหลวงพิบูลฯ และผู้ก่อการชั้นยศน้อยว่าเป็นผู้คอยอาวุธ ตลอดจนไม่เคารพความคิดเห็นของหลวงพิบูลฯ

๒) การที่พระยาทรงฯ ไปให้การสนับสนุนพระยามโนฯ และขับไล่หลวงประดิษฐ์ ออกนอกประเทศไป ทำให้หลวงพิบูลฯ ไม่ค่อยพอใจ เพราะมีความเชื่อถือและศรัทธาในตัวหลวงประดิษฐ์มาก

๓) หลวงพิบูลฯ เห็นว่าพระยาทรงฯ ไปเข้าข้างฝ่ายพระยามโนฯ ซึ่งหลวงพิบูลฯ เห็นว่า อาจจะทำอำนาจไปถวายคืนให้สมเด็จพระปกเกล้าฯ จึงอาจเป็นอันตรายต่อผู้ก่อกอง โดยเฉพาหลวงพิบูลฯ ได้

๔) พระยาพหลฯ มาขอรับรองให้หลวงพิบูลฯ ช่วยเหลือ เพราะหลังจากลาออกจากตำแหน่งแล้ว พระยาพหลฯ พบว่า มีตำรวจมาล้อมอยู่รอบ ๆ บ้าน เพื่อคิดจะทำร้ายพระยาพหลฯ พระยาพหลฯ จึงมาเล่าเรื่องให้หลวงพิบูลฯ ฟัง และขอให้หลวงพิบูลฯ ช่วย ซึ่งหลวงพิบูลฯ ได้บอกวาทนทราบเรื่องหมดแล้ว และรับว่าจะช่วย แต่ขอให้พระยาพหลฯ เป็นผู้นำในการยึดอำนาจการปกครองอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในขั้นแรกพระยาพหลฯ ไม่ยอมรับ เพราะได้รับปากไว้กับพระยาทรงฯ แล้วว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองอีก แต่หลวงพิบูลฯ ก็อ่อนนวยขอให้พระยาพหลฯ เป็นผู้นำอีกครั้งหนึ่ง พระยาพหลฯ จึงรับว่าจะเป็นผู้ นำ โดยเห็นว่าเป็นการป้องกันตัว

๕) เนื่องจากหลวงพิบูลฯ ได้ทราบข่าวว่า พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงคราม ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก แล้วก็จะเตรียมออกคำสั่งย้ายผู้ก่อกองฝ่ายทหารไปให้พ้นจากการคุมกำลังทหารให้หมด เพื่อเป็นการตัดอำนาจ โดยมี ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์ ฝ่ายเสนาธิการ เป็นผู้ช่วยวางแผนการโยกย้ายดังกล่าว ซึ่งหลวงพิบูลฯ ก็ได้แจ้งกับ นายประยูร ภมรมนตรีว่า ที่หลวงพิบูลฯ ได้ทราบแผนการดังกล่าวก็เพราะ ร.ท.ขุนอนุมาน (คำนึ่ง อมาตย์กุล) ได้เอาสำเนาคำสั่งมาให้หลวงพิบูลฯ ได้ดู จึงเป็นเหตุที่หลวงพิบูลฯ ตัดสินใจ รัฐประหารล้มรัฐบาลพระยามโนฯ เสียก่อนที่พวกของตนจะถูกกำจัดออกไปจากตำแหน่งที่ควบคุมกำลังทหาร^๒

๖) เนื่องจากมีนายทหารบกชั้นยศน้อย มาขอให้หลวงพิบูลฯ เป็นหัวหน้าในการทำรัฐประหารพระยามโนฯ เนื่องจากเมื่อนายทหารบกส่วนมาก ทราบว่า พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงครามจะกลับเข้าประจำการในตำแหน่งแทน พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ต่างก็ตื่นเต้นโกลาหล

^๑ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, เล่มที่ ๔/๒๔ เรื่องสำเนาคำพิพากษาศักดิ์บัญชา ๒๔๘๒

^๒ อ.พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม, หน้า ๑๖๗, และ พลโท ประยูร ภมรมนตรี, วิวัฒนาการแผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า ๒๖๖ - ๒๖๗.

เพราะความรอนตัว จึงพากันไปที่บ้านของ พ.ต.หลวงชำนาญยุทธศิลป์ (เชย รมยพันธ์) ผู้บังคับกองพันทหารราบ ซึ่งมีนายทหารชั้นผู้น้อยมาประชุมกันเป็นกลุ่มใหญ่ แล้วทั้งหมดก็ชักชวนกันไปหาหลวงพิบูลฯ ที่บ้านในกรมทหารปืนใหญ่ บางชื่อ ขอร้องให้หลวงพิบูลฯ เป็นผู้นำในการยึดอำนาจจากรัฐบาล หลวงพิบูลฯ จึงเห็นเป็นโอกาสที่ดีได้กำลังทหารส่วนใหญ่มาสนับสนุน จึงตัดสินใจทำรัฐประหาร

๓) เกิดจากสาเหตุของการตัดสินใจของ พ.ต.หลวงทัศนัยนิยมศึก ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรักใคร่และนิยมชมชอบในตัวหลวงประดิษฐฯ เป็นอันมาก จนถึงกับในวันไปส่งหลวงประดิษฐฯ ได้ลั่นวาจาว่าจะแก้แค้นและจะนำหลวงประดิษฐฯ กลับมาเมืองไทยให้ได้ ความมีนิสัยเลื้อคร่อนทำให้ พ.ต.หลวงทัศนัยฯ ได้ตัดสินใจจะทำรัฐประหารก่อนวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ โดยมีได้ปรึกษาหารือกับผู้ใด โดยคุมกองรอรบมาจากกองทหารที่บางชื่อ มุ่งหน้าไปยังวังปารุสกวัน เพื่อจับกุมบุคคลในคณะรัฐบาล และจะจับตัวพระยามโนฯ ค่าย แดหลวงพิบูลฯ ได้ทราบข่าวก่อน และเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการเสี่ยงเกินไป จึงได้รับไปสกัดหน้ากำลังของหลวงทัศนัยฯ ใกล้ก่อนที่หน้าบ้านสี่เสาเทเวศร์ โดยขอให้หลวงทัศนัยฯ เลื่อนวันรัฐประหารไปก่อน เพราะหน่วยทหารอื่น ๆ ที่จะเข้าร่วมยึดอำนาจด้วยยังไม่พร้อม^๒ ซึ่งหลวงทัศนัยฯ ก็เชื่อฟังคั้งนั้นหลวงพิบูลฯ จึงได้ทำรัฐประหารในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ เพราะเกรงว่าถ้าขึ้นธงกล้า หรือไม่ผ่านการยึดอำนาจ ฝ่ายรัฐบาลอาจไหวตัวทัน และระแคะระคายจากการที่เห็นหลวงทัศนัยฯ เคลื่อนกำลังมา และอาจหาทางป้องกันหรือเล่นงานพวกของหลวงพิบูลฯ ก่อนก็ได้

๔) หลวงพิบูลฯ มีความเห็นว่า พระยาพรงฯ อาจหวนกลับมาครองตำแหน่งตามเดิมได้อีก เพราะปรากฏข่าวในหนังสือพิมพ์ที่ลงบทความคาดการณ์ว่า ผู้ที่ควรจะมาเป็นผู้บัญชาการทหารบกแทนพระยาพหลฯ น่าจะเป็นพระยาพรงฯ หรือ พล.ต.พระยาประเสริฐสงคราม หรือ

^๑ เสาวรักษ์, ตัวตายแต่ร้อยยัง, หน้า ๒๖๐.

^๒ Thawat Mokarapong, History of the Thai Revolution : A Study in Political Behaviour, (Bangkok : Chalermnit, 1972), pp.7 - 8.

พล.ร.ท.พระยาราชาวงษ์สัน^๑ และยังปรากฏอีกว่า นักเรียนนายร้อยทหารบกได้พร้อมใจกันนำเรื่องราวมายื่นต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อขอให้พระยาทรงฯ กับพระประศาสน์ กลับเข้ารับราชการตามเดิม^๒ รวมทั้งมีข่าวลือโดยทั่วไปในหมู่ประชาชนว่า พระยาทรงฯ จะกลับเข้ารับราชการอีก ถึงกับกรมโฆษณาการต้องประกาศว่า ไม่เป็นความจริง^๓ ข่าวต่าง ๆ ดังกล่าวจึงทำให้หลวงพิบูลฯ เห็นว่า ถ้าไม่รีบทำรัฐประหารเสียก่อน พระยาทรงฯ อาจกลับเข้ามามีอำนาจอีก ซึ่งจะเป็นผลร้ายต่อหลวงพิบูลฯ

๔) หลวงพิบูลฯ สามารถไล่กำลังจากทหารเรือบางส่วน ซึ่งมี น.ท.หลวงศุภชลาศัย และ ร.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์^๔ กับกำลังทหารเรือบางส่วนในกองเรือรบเข้ามาร่วมมือกับหลวงพิบูลฯ^๕ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายพลเรือน ซึ่งเป็นพรรคพวกของหลวงประดิษฐ์ค้วญ เช่น หลวงนฤเบศร์มานิต เป็นต้น

ค้วญสาเหตุทั้งหมดดังกล่าว ทำให้หลวงพิบูลฯ ตัดสินใจเป็นหัวหน้าทำรัฐประหารขึ้นในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ โดยให้พระยาพหลฯ มีชื่อเป็นหัวหน้าคณะ ส่วนหลวงพิบูลฯ มีตำแหน่งเป็นเลขานุการฝ่ายทหารบก (ได้เลื่อนยศเป็นพันโท) และ น.ท.หลวงศุภชลาศัย เป็นเลขานุการฝ่ายทหารเรือ สำหรับสาเหตุที่หลวงพิบูลฯ ไม่ยอมดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐประหารเสียเอง เพราะเห็นว่าตนเองยังมีชื่อเสียงเกียรติคุณไม่พอเพียง จำต้องอาศัยพระยาพหลฯ ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นผู้นำไปก่อน โดยพระยาพหลฯ เองก็ได้ถูกคณะนายทหารซึ่งเข้ายึดอำนาจดังกล่าวมาเชิญตัวไปเป็นหัวหน้าคณะ เมื่อค่ำวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๗๖ ก่อนหน้าวันปฏิบัติการเพียงวันเดียว ค้วญเหตุนี้จึงทำให้พระยาพหลฯ เกิดความกระดากใจ จึงได้พูด

^๑ หนังสือพิมพ์กรุงเทพวารศัพท์, ฉบับประจำวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

^๒ หนังสือพิมพ์กรุงเทพวารศัพท์, ฉบับประจำวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

^๓ หนังสือพิมพ์ไทยใหม่, ฉบับประจำวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๗๖.

^๔ พล.ต.อุ.เฒ่า ศรียานนท์, "เหตุการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการ-
จึงอำนาจระหว่างบุคคล" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า ๒๓๕.

^๕ หนังสือพิมพ์ประชาชาติ, ฉบับประจำวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

เป็นนัยในวันเปิดสภาผู้แทนราษฎรวันแรกว่า จะขอรับเป็นนายกรัฐมนตรีเพียง ๑๐ - ๑๕ วันเท่านั้น

เมื่อคณะรัฐมนตรีประหารภายใต้การนำของหลวงพิบูลฯ ยึดอำนาจได้สำเร็จ ก็ทำให้รัฐบาลพระยามโนฯ ลาออกไปแต่โดยดี ต่อมาพระยาพหลฯ ได้มีหนังสือไปกราบบังคมทูลพระปกเกล้าฯ ซึ่งประทับอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เกี่ยวกับเรื่องการยึดอำนาจให้ทรงทราบ และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตในการเปิดสภาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งพระปกเกล้าฯ ก็ทรงอนุญาตให้เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๖ และได้มีประกาศพระบรมราชโองการ แต่งตั้ง พระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรี กับคณะรัฐมนตรีต่าง ๆ มีรายชื่อดังนี้^๒

๑) พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา	นายกรัฐมนตรี
๒) พล.ต. พระยาประเสวีรังสรรค์	รัฐมนตรีกลาโหม
๓) พระยาอุดมพงษ์ไพฑูริย์	รัฐมนตรีมหาดไทย
๔) พระยาโกมารกุลมนตรี	รัฐมนตรีเศรษฐกิจ
๕) เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์	รัฐมนตรีคลัง
๖) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี	รัฐมนตรีธรรมการ
๗) พระยานิติศาสตร์ไพศาล	รัฐมนตรีว่าการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๘) พระยาสุรียานุวัตร	รัฐมนตรี
๙) พล.ร.ต. พระยาปริชาตยุทธ	"
๑๐) พ.อ. พระสิทธิเรืองเดชพล	"
๑๑) พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม	"
๑๒) น.ท. หลวงศุภชลาศัย	"

^๑ คำวิหี ปัทมะศิริ "ยี่สิบเจ็ดรัฐบาลใน ๒๖ ปี" อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางเจียมวิเศษกลกิจ และนายคำวิหี ปัทมะศิริ, ๒๓ เมษายน ๒๕๐๔, หน้า ๒๑๕ - ๒๑๖.

^๒ มนูญ บริสุทธี, เรื่องคณะรัฐมนตรี, หน้า ๑๒๒ - ๑๒๔.

- ๑๓) น.ท.หลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรี
 ๑๔) หลวงนฤเบศร์มานิต "
 ๑๕) หลวงสิริราชไมตรี "

ในคณะรัฐมนตรีชุดนี้ หลวงพิบูลสงครามก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีลอย โดยยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงที่สำคัญ แต่หลวงพิบูลฯ ดำเนินการทางการเมืองแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ก้าวเข้าไปมีตำแหน่งทางการเมืองในระดับสูงเลยที่เดียว แต่ค่อย ๆ สะสมรากฐานอำนาจทางการเมืองให้เติบโตขึ้นทีละน้อย ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ เมื่อเอียนามหลวงพิบูลฯ ประชาชนส่วนมากมักจะไม่ค่อยรู้จัก และแม้การยึดอำนาจครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ จะบรรลุผลอย่างราบรื่น ชื่อของหลวงพิบูลฯ ก็ยังไม่มีใครเอ่ยถึง จะมีสนใจและเพ่งเล็งอยู่บ้างก็เล็กน้อย แต่เมื่อกรณีราวฉานระหว่างพระยาทรงฯ กับหลวงพิบูลฯ เกิดขึ้น จุดความสนใจก็ค่อย ๆ เพ่งมาทางหลวงพิบูลฯ ทีละน้อยจนกระทั่งหลวงพิบูลฯ เข้ายึดอำนาจครั้งที่สองจากพระยามโนฯ สำเร็จ ความสนใจในตัวหลวงพิบูลฯ ก็ทวีมากขึ้น ประชาชนก็เริ่มรู้จักและสนใจในความแข็งแกร่งของเขา

นอกจากนี้ ในสายตาของชาวต่างชาติ ก็เริ่มให้ความสำคัญแก่ตัวหลวงพิบูลฯ ในฐานะผู้ทำลายแววของการเป็นผู้นำทางการเมืองขึ้นมา โดย มร.ยอห์น กันเซอร์ ได้กล่าวถึงลักษณะของหลวงพิบูลฯ ในหนังสือ Inside Asia ตอนหนึ่งว่า^๒

"...Col. Luang Pibul is called the Strongman of the regime... และ ...And he is obviously a man to be watched..."
 เป็นที่ประจักษ์ว่า หลวงพิบูลฯ เป็นบุคคลที่ต้องเฝ้าคอยคุกกันต่อไป ซึ่งหมายถึงว่าหลวงพิบูลฯ หลังการทำให้รัฐประหารสำเร็จ ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ก็มีความสำคัญต่อระบบการปกครองของ

^๑ จรูญ กุวานนท์, ชีวิตการต่อสู้ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พระนคร : อักษร-เจริญทัศน์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓ - ๓๔.

^๒ สิริ เปรมจิตต์, ชีวิตทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีผู้มีอาวุธสูงสุดของโลก (พระนคร : อักษรสาสนการพิมพ์, ๒๕๐๐), หน้า ๑๐.

ไทยในสมัยนั้นนั่นเอง

ผลที่ตามมาภายหลังการรัฐประหาร ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖

๑) ในคณะรัฐมนตรีชุดใหม่นี้ ไม่มีชื่อพระยาทรงฯ พระยาฤทธิฯ และพระประศาสน์ รวมอยู่ในคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผลมาจากการแตกแยกกันอย่างรุนแรงในระหว่างผู้ก่อการกลุ่ม พระยาพหลฯ ซึ่งมีหลวงพิบูลฯ หนุนหลังอยู่ กับกลุ่มพระยาทรงฯ กับพระยาฤทธิฯ และพระประศาสน์ฯ ดังจะเห็นได้จากการที่ภายหลังหลวงพิบูลฯ ดำรงรัฐประหารและให้พระยามโนฯ ออกไปอยู่ที่ปิ่นเกล้าฯ พระยาทรงฯ ก็ได้ออนตัวออกจากวงการเมืองโดยบอกขายบ้านเรือน และทรัพย์สินสมบัติทั้งที่เคลื่อนที่ได้และไม่ได้ เพื่ออพยพไปต่างจังหวัด โดยจะไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เชียงใหม่ และหลังจากพระยาทรงฯ ใค้อพยพไปอยู่เชียงใหม่แล้ว พระยาพหลฯ ซึ่งเกรงว่าพระยาทรงฯ จะโกรธในการที่พระยาพหลฯ ดำรงรัฐประหารขับพระยามโนฯ จึงแต่งตั้ง ๒ คน คือ ร.อ.หลวงพรหมโยธี กับ ร.อ.หลวงชำนาญยุทธศิลป์ ไปเจรจาเชิญพระยาทรงฯ ถึงบ้านพักที่เชียงใหม่ ขอให้กลับเข้ารับราชการต่อไป แต่พระยาทรงฯ บอกปฏิเสธ และเขียนจดหมายมาบอกว่าพระยาพหลฯ ค่วย ในจดหมายมีข้อความตอนหนึ่งว่า

"...หากสยามมีการฉุกเฉิน จะปรากฏตัวพระยาทรงฯ ในพระนคร โดยไม่ต้องมีใครเชื้อเชิญ..."

และต่อมาพระยาพหลฯ ก็ยังให้พระประศาสน์ฯ ไปเชิญพระยาทรงฯ อีก แต่พระยาทรงฯ ก็ยังปฏิเสธ โดยบอกว่าถ้าพระยาพหลฯ ไม่ยอมให้พระยาทรงฯ มีอำนาจในการที่จะปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเสียใหม่ ตามที่พระยาทรงฯ เห็นสมควร กล่าวคือ บุคคลที่พระยาทรงฯ ไม่ชอบ ก็ต้องเอาออก และเลือกเอาคนที่พระยาทรงฯ พอใจมาร่วมคณะ แต่พระยาพหลฯ ก็ปฏิบัติ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพวารศัพท์ ฉบับประจำวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๖.

ตามพระยาทรงฯ ไม่ได้ เพราะหลวงพิบูลฯ ซึ่งเป็นตัวตั้งตัวตีในการทำรัฐประหารไม่ยินยอม^๑

๒) หลังจากพระยาพหลฯ ตั้งรัฐบาลชุดใหม่แล้ว รัฐบาลใหม่ก็ได้มีคำริที่จะเรียกตัวหลวงประดิษฐไต่เดินทางไปนอกประเทศ ให้กลับเข้ามาร่วมรัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ ม.จ.วรวณโฆทยากร วรวรรณ และหลวงข้าราชการอาสาสมัคร เข้าเฝ้าพระปกเกล้าฯ เพื่อกราบบังคมทูลขอให้เรียกหลวงประดิษฐฯ กลับจากต่างประเทศ และขอพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วย ซึ่งพระปกเกล้าฯ ก็ได้ทรงยินยอม และโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหลวงประดิษฐฯ ให้เป็นรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ต่อมาในวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๔๗๖ หลวงประดิษฐฯ ก็เดินทางกลับมาประเทศไทย โดยก่อนหน้านั้นรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ว่า นโยบายของรัฐบาลใหม่จะไม่ดำเนินแบบคอมมิวนิสต์เลย และจะดำเนินนโยบายแบบสายกลาง ก็จะทำจับพวกหัวรุนแรงออกไปจากคณะรัฐมนตรีช่วย^๒ นอกจากนี้พระยาพหลฯ ก็ได้ประกาศว่า นโยบายของรัฐบาลของท่านจะไม่เป็นคอมมิวนิสต์ เพราะตัวท่านเองเกลียดคอมมิวนิสต์เป็นที่สุด และจะไม่ยอมเป็นคอมมิวนิสต์เด็ดขาด กับสั่งห้ามมิให้หนังสือพิมพ์นำลงโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐฯ อีกด้วย^๓

๓) ทำใ้หวงการทหารต้องแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือหลังรัฐประหารวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ก็ได้มีคำสั่งแต่งตั้งหลวงพิบูลฯ เป็นรองผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ ซึ่งเป็นตำแหน่งเดิมของพระยาพหลฯ ทำใ้นายทหารบางกลุ่มที่เป็นลูกศิษย์ลูกหา และมีความนิยมรอบในตัวของพระยาทรงฯ มีความไม่พอใจหลวงพิบูลฯ ทหารในจังหวัดพระนครจึงแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายทหารราบส่วนมากนิยมพระยาทรงฯ ส่วนทหารเหล่าพิเศษ เรน ทหารม้า ปืนใหญ่ สื่อสาร นิยมฝ่ายหลวงพิบูลฯ มีทหารราบกองพันเดี่ยว คือ กองพันทหารราบที่ ๔ ที่มีนาคหลวงพิบูลฯ^๔ สาเหตุการแตกแยกเป็น ๒ พวกนี้ ทำใ้ในเวลาต่อมาเมื่อหลวงพิบูลฯ ได้เป็น

^๑ คำริห์ ปัทมศิริ, ยี่สิบเจ็ดรัฐบาลใน ๒๒ ปี, หน้า ๒๓๖ - ๒๓๗, ๒๓๙ - ๒๔๐.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, มธ.FO.371/17176, Political Situation in Siam.

^๓ หนังสือพิมพ์กรุงเทพวารศัพท์ ฉบับประจำวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๖.

^๔ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘ - ๒๓๙.

นายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงได้มีการกวาดล้างปรักษ์ทางการเมืองครั้งใหญ่ และมีนายทหารพวกของพระยาทรงฯ เป็นจำนวนมากถูกกวาดล้างในครั้งนั้นด้วย

๔) หลังจากหลวงประดิษฐฯ เดินทางกลับมาประเทศไทยแล้ว พระยาทรงฯ กับพระประศาสน์ ก็ได้เดินทางจากภาคเหนือมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๔๗๖ และได้เดินทางต่อไปเพื่อดูกิจการทหารในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และพระยาทรงฯ กับพระประศาสน์ ยังได้ขอลาออกจากสมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎรด้วย การลาออกจากสมาชิกสภาและการเดินทางออกไปต่างประเทศของพระยาทรงฯ กับพระประศาสน์ในครั้งนี้ สันนิษฐานได้ว่า เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่หลวงประดิษฐฯ ต้องออกไปนอกประเทศ เมื่อเกิดกรณีการขัดแย้งในเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ดังที่ปรากฏในหลักฐานของ เซอร์ โจเซฟ ครอสบี เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยในสมัยนั้น ที่บันทึกไว้ว่า^๒

"...พระยาทรงฯ ถูกส่งให้ไปอยู่ต่างประเทศเนื่องจากรัฐบาลเกรงว่าจะเกิดมีการปะทะกันระหว่างพรรคพวกของพระยาทรงฯ กับพรรคพวกของหลวงประดิษฐฯ..."

กบฏบวรเดช และ ทหารของหลวงพิบูลสงครามในการปราบปรามกบฏ

หลังจากรัฐบาลพระยาพหลฯ เรียกตัวหลวงประดิษฐฯ กลับมาเป็นรัฐมนตรีในคณะแล้ว ก็มีนายทหารบางกลุ่มไม่พอใจเป็นอย่างมาก และปรากฏข่าวแก่รัฐบาลว่า มีผู้ที่จับกลุ่มคบคิดกัน มุ่งร้ายต่อรัฐบาลอยู่เนือง ๆ ทำให้รัฐบาลรู้สึกไม่สบายใจ ดังนั้น หลวงพิบูลสงคราม ร่วมกับหลวงศุภชลาศัย จึงได้ออกหนังสือไปเตือนบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าจะคบคิดกันต่อรัฐบาล โดยในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๗๖ เจ้าพนักงานฝ่ายทหารได้นำหนังสือทางราชการทหารจากวังปารุสก์วันพร้อมด้วยรถรบ และรถปืนกล ไปตามบ้านข้าราชการนอกตำแหน่งหลายแห่ง และได้ส่งหนังสือ

^๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐/๒๔๗๖ วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๖, หน้า ๕๕๘.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, มท.FO.371/17176, Political Situation in Siam.

นั้น ๆ ไทแก่เจ้าของบ้านด้วย การกระทำดังกล่าวต่อมาหลวงพิบูลฯ ก็ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าว
ว่า ชาวผู้คิดร้ายต่อรัฐบาลดังกล่าว เป็นเพียงแต่โค้ทราบข่าวมา แต่ยังไม่ยืนยันแน่นอนที่เคียว
และกล่าวด้วยว่าถ้ามีผู้คิดร้ายต่อรัฐบาลจริง ก็จะมีจับใส่ตารางหรือกระทำกันอย่างรุนแรง ส่วน
ผู้ที่ถูกส่งจกหมายไปเดือนมีอยู่ ๕ คน ไคแก่

พลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช

ม.จ.โสภณ ภราคัย

ม.จ.ไชแสงรพี รัพีพัฒน์

พล.ต.ท.พระยาอริกรณประภาศ

พลโท พระองค์เจ้าทศศิริวงศ์

ม.จ.ฉัตรมงคล

พล.ต.ม.จ.วงศ์นิรชร เทวกุล

น.อ.พระยาศรภักย์พิพัฒน์

ข้อความในจดหมายขอของหลวงพิบูลสงคราม ใจถ้อยคำอย่างรุนแรง ต่อผู้ที่ต้องสงสัย
จึงมีข้อความว่า

...ในการยึดอำนาจการปกครองทั้งสองคราว คณะผู้ก่อการได้ยึดหลัก และได้ปฏิบัติ
ไปในทางละมุนละม่อมเสมอ เพื่อเห็นแก่ความสงบของบ้านเมือง และความอิสระภาพของชาติไทย
แต่บัดนี้ปรากฏทางสืบสวนว่า ท่านได้มีการประชุมและคิดอยู่เสมอในอันที่จะทำให้เกิดความไม่สงบ
แก่บ้านเมือง และทำให้รัฐบาลเป็นกังวล จึงเป็นเหตุให้การบริหารราชการบ้านเมืองไม่ก้าวไป
เท่าที่จำเป็น

ในฐานะที่ข้าพเจ้า เป็นผู้รับผิดชอบรักษาความสงบเรียบร้อย จึงขอเตือนให้ท่านสงบ
จิตเสีย หากท่านยังจุ่นจันอีก คณะตกลงจะหาอย่างรุนแรง และจำต้องถือเอาความสงบของบ้าน-

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๒๐, ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๗๖.

^๒ เกียรติศักดิ์ พิศนาคะ, โศกนาฏกรรมสาหัสที่หินลับ (พระนคร : โรงพิมพ์เอเชีย-
การพิมพ์, ๒๕๐๓), หน้า ๘๗.

เมือง เป็นกฎหมายสูงสุดในการกระทำแก่ท่าน ที่กล่าวนี้มิใช่เป็นการขู่เข็ญ แต่เป็นการเตือนมาด้วยความหวังดี.

(ลงนาม) หลวงพิบูลสงคราม

(ลงนาม) หลวงศุภชลาศัย

จะเห็นได้ว่าผู้ที่ถูกลงจดหมายเตือนนี้ส่วนใหญ่เป็นนายทหาร และเชื้อพระวงศ์ในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งต้องหมกอำนาจอและถูกปลดออกจากตำแหน่งราชการไปหลังจากการปฏิวัติ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รวมทั้งมีนักหนังสือพิมพ์ คือ น.อ. พระยาตราภัยพิพัฒน์ ซึ่งเป็นผู้จัดทำหนังสือพิมพ์ กรุงเทพเคลิเมล์ บางกอกเคลิเมล์ และเสรีภาพ ซึ่งในขณะนั้นเป็นหนังสือพิมพ์ที่รอบลอบบทความ โจมตีคณะราษฎร และรัฐบาลของพระยาพหลา

การกระทำของหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นพวกที่ต่อต้านรัฐบาลดังกล่าว เป็นผลให้รัฐบาลโดยสำนัก โฆษณาการได้ออกประกาศเตือนหนังสือพิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับดังกล่าว ว่าแสดงเจตนาขาย จงใจยุยงให้คนไทยและต่างประเทศ เลื่อมความเชื่อถือในรัฐบาลนี้ แต่ตมมา เรน พยายามกระพือ เรื่องให้ต่างประเทศแลเห็นว่าเมืองไทยกำลังยุ่งยาก เรน เรื่องที่รัฐบาลออกจดหมายตักเตือน ให้บุคคลบางคนอยู่ในความสงบ และหนังสือพิมพ์เคลิเมล์ ภาษาอังกฤษแกล้งกล่าวหาว่า นายกรัฐมนตรีคณะนี้ดำเนินการผิดธรรมดา และรัฐบาลนี้ไม่ไ้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ราษฎร รวมทั้งเจตนาร้ายพยายามให้ผู้อ่านบังเกิดความคูหมิ่นรัฐบาล และให้ชาวต่างประเทศเห็นว่า เมืองไทยกำลังยุ่งยากอยู่มาก ซึ่งเป็นผลทำให้ในเวลาต่อมา คือเดือนกันยายน ๒๔๗๖ รัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ ขึ้น เพื่อจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ให้เข้มงวดกวดขัน ยิ่งขึ้น สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้อยู่ในมาตรา ๑๘ และ ๒๔ ซึ่งกำหนดให้อ่านาใจให้แก่ เจ้าพนักงานการพิมพ์ ในการแต่งตั้ง ถอดถอนใบอนุญาต โดยมีกำหนดหรือไม่มีกำหนดก็ได้ ในกรณีที่ตั้งบทความซึ่งทางการเห็นว่า เป็นปรักภัยกับรัฐบาล ต่างประเทศที่มีพระราชไมตรีกับไทยหรือในกรณี

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖.

บประพันธ์นั้น ๆ อาจทำให้เกิดผลร้ายต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีต่อประชาชน^๑

ดังนั้นรัฐบาลของพระยาพหลฯ โดยมีหลวงพิบูลฯ เป็นผู้ปฏิบัติกร จึงได้ดำเนินการที่จะจัดการกับผู้คบคิดกันเป็นศัตรูกับรัฐบาล ซึ่งมีเจ้านายเชื้อพระวงศ์และนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินการควบคุมหนังสือพิมพ์ในเครือกรุงเทพเคลิเมนต์ดังกล่าว และได้มีจดหมายไปตักเตือนผู้ที่เชื่อว่าจะคิดร้ายต่อรัฐบาล เพื่อเป็นการกำราบต่อผู้ที่ตั้งตนเป็นปรปักษ์ทางการเมืองต่อรัฐบาล และโดยเฉพาะต่อตัวของหลวงพิบูลสงครามซึ่งเป็นผู้ที่ถูกอำนาจที่แท้จริง อยู่ในรัฐบาลใหม่ของพระยาพหลฯ นี้

หลังจาก พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม ได้ส่งจดหมายไปตักเตือนบรรดาผู้ที่คบคิดกันจะทำตัวเป็นปรปักษ์ของรัฐบาลแล้ว ปรากฏว่า บรรดาผู้ที่ถูกเตือนทั้งหมดยกเว้น พล.อ.พระองค์เจ้า-บวรเดช ก็ได้พากันมาพบกับหลวงพิบูลฯ เพื่อชี้แจงถึงความบริสุทธิ์ว่า พวกตนมิได้คิดมุ่งร้ายต่อรัฐบาลแต่ประการใด สำหรับตัวพระองค์เจ้าบวรเดช ทรงถือว่าเป็นผู้มีอาวุโสสูงกว่า พ.ท.หลวงพิบูลฯ มาก จึงไม่ยอมมาพบหรือชี้แจงแต่ประการใด ในที่สุดพระองค์เจ้าบวรเดช ก็ได้เล็ดลอดไปเกลี้ยกล่อมบรรดานายทหารต่าง ๆ ที่จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เข้าร่วมกับพระองค์ในการบีบบังคับให้รัฐบาลพระยาพหลฯ ลาออกไป บรรดานายทหารและพลเรือนที่สำคัญ ซึ่งได้เข้าร่วมกับพระองค์เจ้าบวรเดช ได้แก่ พ.อ.พระยาศรีวิสุทธิสงคราม พลตรีพระยาจินดาจักรรัตน์ พลตรี พระยาทรงอักษร พ.อ.พระยาเสนาสงคราม น.อ.พระยาภักย์พิพัฒน์ พ.อ.พระแสงสิทธิการ นายหลุย คีรีวัต และผู้วารารการจังหวัดอีกหลายจังหวัดร่วมด้วย^๒ นอกจากนี้พระองค์เจ้าบวรเดชยังได้ชักจูงทหารในภาคอีสาน และทหารในจังหวัดอยุธยา เพชรบุรี และราชบุรี รวมทั้งกองทหารบางส่วนในกรุงเทพฯ เข้าร่วมในการกบฏด้วย

^๑ พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย, (๒๔๓๕-๒๔๔๔) (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๕๕.

^๒ ว.ธ.ประสังสิต, แผนดินสมเด็จพระปกเกล้า, หน้า ๓๘๐.

ส่วนในค่านรัฐบาลนั้น ก็ได้มีการระแคะระคายในการก่อตัวของผู้ที่เป็นศัตรูของรัฐบาล อยู่เช่นเดียวกัน เนื่องจากหลวงพิบูลฯ เห็นว่าการทำรัฐประหารขับไล่รัฐบาลพระยามโนฯ ไปใน วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ นั้น ไคกอให้เกิคผู้ที่เป็นศัตรูกับรัฐบาลจำนวนมากมาย ดังนั้นรัฐบาล ใหมของพระยาพหลฯ จึงให้ความสำคัญแก่การเสริมสร้างกำลังรบของรัฐบาลให้เข้มแข็ง โดย รัฐบาลไคคุมเหงบประมาณส่วนใหญ่ไปให้กองทัพทั้งสามเป็นจำนวนมาก และไคสั่งซื้อรถถังจาก ประเทศอังกฤษ ในขนาด ๖ คัน ถึง ๑๐ คัน รวมทั้งกระสุนอีก ๑๐,๐๐๐ คับ เนื่องจากรัฐบาล ไม้ไควางใจในท่าทีของพระองค์เจ้าวรเคช และพรรคพวก ซึ่งแสดงท่าทีเป็นปรปักษ์กับรัฐบาล อย่างเงียบ ๆ

เมื่อพระองค์เจ้าวรเคช ไครวบรวมกองทหารหัวเมืองไคได้เป็นจำนวนมากแล้ว ก็ ไคยกกำลังทหารพุ่งลงมายังกรุงเทพฯ โดยให้ พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงคราม เป็นเสนาธิการของ กองทัพ กำลังของพระองค์เจ้าวรเคชไครุกเข้ามายึดกองบัญชาการกองทัพอากาศที่คองเมือง ไคไค และไคยื่นเงื่อนไซ ๒ ประการมาให้รัฐบาลปฏิบัติ ซึ่งถ้ารัฐบาลไม้ปฏิบัติตาม ก็จะใช้กำลัง ทหารเข้ายึดกรุงเทพฯ และบังคับให้รัฐบาลลาออก เงื่อนไซของฝ่ายพระองค์เจ้าวรเคชมีดังนี้

๑) คองจัดการทุกอย่างที่ไคจะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภาย ไครัฐธรรมนูญชั่วคราว

๒) คองค้ำเนินการตามรัฐธรรมนูญโดยแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือการตั้งและถอด คณะรัฐบาล คองเป็นไปตามเสียงหมู่มาก ไม้ไคช่วยการจับอาวุธขังที่ไคแล้วมา โดยเหตุนี้คองยอม ไคให้คองการเมืองที่รอบคองกฎหมาย

๓) ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการทั้งทหาร และพลเรือน คองอยู่นอกการ เมือง เว้นแต่ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างคองนั้นไม้คองสิทธิ์ใน การที่ข้าราชการประจำการจะนิยมยึดถือลทธิการเมืองใด ๆ ที่รอบคองกฎหมาย แต่คองห้ามมิให้

สถาบันไทยคดีศึกษา, มธ.FO.371/17174, Political Situation in Siam.

๒ สว่าง ลานุเหลือ, ๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราม- คำแหง, ๒๕๑๕), หน้า ๑๗ - ๑๘.

ใช้อำนาจ หรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่เพื่อสนับสนุนเผยแพร่ลัทธิที่ตนนิยม หรือเพื่อบังคับขู่เข็ญ โดยทางตรงหรือทางอ้อม ให้คนอื่นถือตามลัทธิที่ตนนิยมนั้นเป็นอันขาด

ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารเรือลงไป ต้องไม่ให้มีหน้าที่ในทางการเมือง

๔) การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการ จักต้องถือคุณสมบัติความสามารถเป็นหลัก ไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองเป็นความชอบ หรือเป็นข้อรังเกียจในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง

๕) การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ต้องถวายให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

๖) การปกครองกองทัพจักต้องให้มีหน่วยผสมหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปประจำท้องถิ่น มีให้มีกำลังเป็นส่วนใหญ่เฉพาะในแห่งหนึ่ง และลงท้ายขอให้ออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้ด้วย

ขอเสนอตั้งกล่าวของฝ่ายพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิต ซึ่งได้ประกาศกฎอัยการศึกขึ้นในท้องที่มณฑลกรุงเทพฯ กับมณฑลอยุธยา ตั้งแต่วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๗๖ เป็นต้นไป และรัฐบาลได้ประกาศแต่งตั้งให้ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม เป็นแม่ทัพกองกำลังผสมในการปราบกบฏดังกล่าว ซึ่งรัฐบาลได้ใช้กำลังทหารในกรุงเทพฯ เข้าทำการรบกับกองทหารของพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ ตั้งแต่วันที่ ๑๑ - ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๖ และลงเอยโดยการที่กองทหารรัฐบาลภายใต้การนำของหลวงพิบูลฯ ได้รับชัยชนะในที่สุด ส่วนพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอได้เสด็จหนีทางเครื่องบินไปลี้ภัยอยู่ในอินโดจีน และ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม เสนาธิการฝ่ายกบฏได้เสียชีวิตในที่รบที่ปากช่อง ส่วนนายทหารและทหารที่หนีไม่ทันก็ถูกจับกุมคุมขังเป็นจำนวน ๕๔๓ คน ซึ่งในเวลาต่อมารัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๗๖ ให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการกบฏและจลาจลครั้งนี้ ไม่ว่าจะผู้ต้องหาจะเป็นพลเรือน หรือทหารมียศฐานันดรศักดิ์ชั้นใด ๆ และคำพิพากษาของศาลพิเศษนี้เป็นเด็ดขาดบังคับคดี

ไคท์นั้ทึ่ ไม้มีอุทธรณ์ฎีกา^๑

จะเห็นได้ว่า การที่รัฐบาลจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นนับเป็นครั้งแรกในการที่รัฐบาลใช้
มาตรการที่เด็ดขาดในการที่จะจัดการลงโทษผู้ที่ทำตัวเป็นปรปักษ์กับรัฐบาล ทั้งนี้เนื่องจาก
รัฐบาลกลัวว่า ถ้าไม่กระทำกรอย่างรุนแรงแล้ว คอไปรัฐบาลก็อาจจะถูกโค่นล้มลงไปโดย
ผู้ที่เป็นศัตรูกับรัฐบาล โดยพระยาพหลฯ ได้ให้เหตุผลในการเสนอมติร่างพระราชบัญญัติจัด
ตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๗๖ ว่า^๒

...ในการที่จะจัดตั้งศาลนี้ เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าต่อไปนี้เราจะได้เลิก
ประกาศกฎอัยการศึก เพื่อจะชำระเรื่องนี้ให้เป็นทีเรียบร้อยต่อไป จึงขอตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อ
จะชำระคดีเรื่องเหล่านี้ นอกจากนั้นการตั้งศาลพิเศษขึ้นนี้ ตามธรรมเนียมสมควรแก่การพิจารณา
เพราะว่า ถ้าเราจะไม่ตั้งขึ้นแล้ว จะให้ชำระกันตามศาลธรรมคาก็จะต้องเสียเวลากันมากมาย
และผู้คนที่ถูกจับอยู่นี้จะต้องถูกกักอยู่นาน จึงจำเป็นต้องตั้งศาลพิเศษ เราจะประกาศกฎอัยการศึก
อยู่นาน ๆ เชนนั้นก็ดูไม่ชอบกล เมื่อเห็นว่าบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว เราจะได้ถอนกฎอัยการศึก
ออกเสีย...

การจัดตั้งศาลพิเศษดังกล่าวทำให้รัฐบาลสามารถทำลายฝ่ายตรงกันข้ามไปได้อย่าง
ราบคาบ โดยมีนายทหารฝ่ายกบฏถูกตัดสินจำคุกเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่ถูกส่งไปกักกันอยู่ที่
เกาะตะรุเตา การตั้งศาลพิเศษขึ้นเป็นผลได้ในเวลาต่อมา รัฐบาลก็ได้ใช้มาตรการนี้ทุกครั้ง
ในกรณีที่รัฐบาลต้องการกำจัดศัตรูทางการเมืองของตน

^๑ "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๗๖", ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๐ วันที่
๓๐ ตุลาคม ๒๔๗๖.

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๒/๒๔๗๖ วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๗๖,
หน้า ๖๒๑ - ๖๒๒.

สำหรับสาเหตุแห่งการกบฏของพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ มีสาเหตุที่น่าเชื่อถือหลายประการดังนี้ คือ

๑) ฝ่ายพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ ไม่พอใจที่รัฐบาลเรียกตัวหลวงประดิษฐา กลับเมืองไทย ซึ่งเห็นได้จากความเห็นส่วนตัวของผู้ร่วมก่อการกบฏคนหนึ่ง ได้แก่ ร.อ.ขุนเวียงรัชย์ (ตัวน โทมารทัต) ซึ่งได้เขียนจดหมายถึงพระยาพหลฯ ว่าเหตุที่ทำให้คิดกบฏเพราะ

"...เมื่อหลวงประดิษฐา กลับคืนมาสยาม ก็มีเสียงลือกันว่า จะได้เป็นนายกรัฐมนตรี ข้างกันก็ว่าได้เป็นรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ปวงชนต่างก็หวาดเกรงว่า จะบังเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น ความพรั่นกลัวซึ่งกำลังระอุมาแล้วเป็นเวลานาน เลยเกิดการระเบิดขึ้นในที่สุด ด้วยความหมายจะปราบคอมมิวนิสต์นี้เอง... ส่วนการที่คิดยกกำลังกองทหารเข้าไปในพระนครนั้นก็โดยเห็นว่า ร้องขอโดยดีคงไม่ยอมเพิกเฉยหลวงประดิษฐา อยู่ในคณะรัฐมนตรีด้วย หากยกไปเป็นพวกมาก ๆ อาจยินยอมง่ายกว่า..."

๒) เกิดจากความไม่พอใจที่รัฐบาลปล่อยให้ผู้ฟ้องร้องพระปกเกล้าฯ กล่าวคือเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๔๗๖ นายถวีกิจ ฤทธิเดช และ ร.ต.ค.วาศ สุนทรจามร ร่วมกันทำฟ้องขึ้นฉบับหนึ่งเป็นโจทก์ กล่าวหาว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ทรงกระทำความผิดในคดีอาชญาฐานหมิ่นประมาทนายถวีกิจ ฤทธิเดช และรัฐบาลก็มีได้ป้องกันแก้ไขแต่ประการใด ซึ่งทำให้คิดได้ว่าต้องมีคนสำคัญในวงการรัฐบาลสนับสนุนเห็นเป็นใจ และทำให้คิดได้ว่ารัฐบาลอาจใช้นโยบายเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา

๓) ความไม่พอใจของพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานกรรมการราษฎร เนื่องจากในการเสนอชื่อของพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ โดยพระยาพหลฯ ในที่ประชุมคณะกรรมการราษฎร ได้รับการคัดค้านจากหลวงประดิษฐา ว่าไม่ควรเอาเชื้อพระวงศ์มาเป็นประธาน หลวงประดิษฐา จึงได้เสนอพระยามโนฯ แทน ตั้งแต่นั้นมาพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอก็เกิด

วิยอนันต์ สมุทรวณิช, ๑๔ ตุลาคม : คณะราษฎรกับกบฏบรมวงศ์เธอ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๓), หน้า ๒๙ - ๓๑.

๒ วิจัย สุวรรณรัตน์, "การปฏิวัติรัฐประหาร และกฎหมายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕", ใน สี่ทศวรรษเมือง วิยอนันต์ สมุทรวณิช รวบรวม, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๕๔.

ความเจ็บแค้นในหัวหลวงประดิษฐา และพระยาพหลา เรื่อยมา เมื่อรัฐบาลเรียกหัวหลวงประ-
ดิษฐา เข้ามาเมืองไทย ก็ทำให้พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอไม่พอใจยิ่งขึ้น ประกอบกับกรักรับจด
หมายชู้จากหลวงพิบูลา พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอก็เลยตัดสินใจทำการกบฏต่อรัฐบาลขึ้น

๔) เกิดจากความไม่พอใจของนายทหารในระบับรองลงมาจากพระองค์เจ้าบรมวงศ์
ไต้แก่ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม ซึ่งถูกหลวงพิบูลา ท้ารัฐประหารในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖
และได้มีคำสั่งปลดพระยาศรีฯ ออกจากตำแหน่ง เจ้ากรมยุทธการทหารบก ซึ่งพระยาศรีฯ เพิ่ง
ได้รับแต่งตั้งเพียงวันเดียว จึงทำให้พระยาศรีฯ เกิดความเจ็บแค้นในหัวหลวงพิบูลา มาก และ
พล.ต. พระยาเสนาสงคราม ก็เคยถูกคณะผู้ก่อการยิงเอา ในวันยึดอำนาจการปกครองเมื่อ
๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๕ จนได้รับบาดเจ็บ เนื่องจากไม่ยอมให้จับกุมโดยดี ตั้งแต่นั้นมาพระยาเสนาฯ
ก็เป็นไม่น้อยไม่ว่ากับคณะราษฎรเรื่อยมา ส่วนคนอื่น ๆ ซึ่งเข้าร่วมกับพระองค์เจ้าบรมวงศ์
เธอ พ.อ. พระยาเทพสงคราม พ.อ. พระยาฤทธิสงครามเสนา พ.อ. หลวงแสงสิทธิการ และ
คนอื่น ๆ ก็ได้ถูกปลดและถูกย้ายจากตำแหน่งคุมกำลังไปทั้งสิ้น ภายหลังจากหลวงพิบูลา ท้ารัฐ
ประหารในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ สำเร็จ คั้งนั้นจึงทำให้นายทหารก๊กหลวงจึงคิดรวบรวม
กำลังกันทำการกบฏเพื่อล้มรัฐบาลพระยาพหลา และต้องการกำจัดหลวงพิบูลา เสีย

สำหรับสาเหตุที่ทำให้ฝ่ายพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอต้องพ่ายแพ้แก่ฝ่ายรัฐบาลนั้น มีข้อสันนิษ-
ฐานที่พอจะเชื่อถือได้ คือ

๑) พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ ไม่ยินยอมมอบตำแหน่งหัวหน้ากองทัพให้แก่ทหารที่สำคัญ
คนอื่น จึงทำให้บรรดานายทหารชั้นรอง ๆ ลงไปรวมทั้งกองทหารในกรุงเทพฯ บางส่วนไม่เต็มใจ
จะร่วมมือในการก่อการกบฏล้มล้างรัฐบาล ดังที่เซอร์ โจชวย ทรอสบีเอกอัครราชทูตอังกฤษประ-
จําประเทศไทย ได้ให้ความเห็นไว้ว่า^๒

^๑ สมุทรรุ กษิกกะ, ๒๒ การปฏิวัติไทย และรัฐประหารสมัย ๒๔๘๗ - ๒๕๐๗,
(พระนิพนธ์ : โรงพิมพ์สื่อการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๒๐๘.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, มธ. FO.371/17176, Political Situation in Siam.

"...สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การกบฏของพระองค์เจ้าวรเคธล้มเหลว เนื่องจากพระองค์เจ้าวรเคธไม่ยินยอมมอบตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพให้แก่ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ซึ่งพระปกเกล้าฯ และเจ้านายในพระราชวงศ์เห็นว่าสมควรที่จะเป็นหัวหน้ามากกว่าพระองค์เจ้าวรเคธ"

ข้อสันนิษฐานที่ว่าพระยาทรงฯ สมควรจะได้เป็นหัวหน้านั้น มีข้อสนับสนุนได้ประการหนึ่งก็คือ ในขณะที่เกิดกบฏวรเคธขึ้นนั้น พระยาทรงฯ กับพระประศาสน์ฯ ได้เดินทางไปดูงานยังต่างประเทศ เมื่อเกิดการสู้รบกันนั้น พระยาทรงฯ ได้เดินทางไปถึงโคลัมโบ พระยาพหลฯ ได้โทรเลขให้กลับมาเพื่อช่วยปราบกบฏ แต่พระยาทรงฯ ได้ตอบว่า เรื่องเล็กน้อยขอให้ทำกันไปเอง ซึ่งการที่พระยาทรงฯ ไม่กลับมาช่วยปราบกบฏ ทำให้ฝ่ายรัฐบาลสงสัยว่าพระยาทรงฯ จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับพวกกบฏอยู่ อันนำไปสู่การกล่าวหาของศาลพิเศษต่อพระยาทรงฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ แต่หลักฐานที่จะกล่าวหาว่าพระยาทรงฯ จะร่วมมือกับพวกของพระองค์เจ้าวรเคธก็ไม่แน่ชัดนัก เพราะมีหลักฐานบางกรณีว่า เมื่อพระยาพหลฯ มีโทรเลขไปเรียกพระยาทรงฯ นั้น ขณะนั้นกำลังเดินทางอยู่กลางทะเล และเรือกำลังลอยลำอยู่หน้าเมืองโคลอมโบ พระยาทรงฯ ก็ไม่สามารถจะเดินทางกลับมาในทันทีได้ จึงโทรเลขตอบมาว่า ภายเรือยังไม่ได้ เรือกำลังลอยอยู่กลางทะเลต้องรอให้เรือถึงมาเซลล์เสียก่อน และก็พอดีกันกับที่ฝ่ายกบฏได้พ่ายแพ้อย่างรวดเร็ว เพราะทหารฝ่ายรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ท. หลวงพิบูลฯ ปฏิบัติการได้ผลดียิ่ง พระยาทรงฯ จึงไม่จำเป็นต้องกลับมาช่วยปราบกบฏครั้งนั้น

๒) ส่วนข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งมีว่า พระองค์เจ้าวรเคธฯ ประสบการพ่ายแพ้เพราะไม่ยอมมอบตำแหน่งหัวหน้ากองทัพให้แก่ พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงคราม ซึ่งเป็นที่นิยมของทหารส่วนใหญ่ มากกว่าพระองค์เจ้าวรเคธ ซึ่งมีชื่อเสียงที่ว่าเป็นเชื้อพระวงศ์ อันจะทำให้คนส่วนใหญ่มองเห็นว่าการยกกองทัพลงมารบกับรัฐบาลพระยาพหลฯ นั้น เป็นการกระทำของพวกเขา เพื่อต้องการนำระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาไว้ตามเดิม อันทำให้ทหารในพระนคร

^๑ คำพิพากษาศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๘๒ เรื่องกบฏ.

^๒ เสือทอน ศุภโสภณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า ๒๓๓๓.

บางพวกที่คิดจะร่วมมือกับพวกกบฏหัวเมือง พวกกันเปลี่ยนใจไม่ยอมเข้าข้างกับพระองค์เจ้าบรม-
 เชน ในที่สุด^๑ ที่เป็นดังนี้เพราะ พระองค์เจ้าบรม เชนเองไม่เป็นที่นิยมในหมู่ทหารทั่วไปมากนัก
 เพราะมีผู้พากันเห็นว่าพระองค์จะดำเนินการแบบเผด็จการทางทหารขึ้นถ้าได้เป็นรัฐบาล ดังนั้น
 เมื่อเป็นที่ปรากฏว่าพระองค์เจ้าบรม เชนทรงรับเป็นผู้นำกองทัพ กองทหารหน่วยต่าง ๆ ซึ่งรอคูลู
 ทาที่อยู่ และพร้อมที่จะเข้ากับพวกกบฏ เนื่องจากมีความไม่พอใจรัฐบาลพระยาพหลฯ อยู่ โดย
 เฉพาะกองทหารในกรุงเทพฯ จึงพากันถอนตัวไม่ยอมให้ความร่วมมือด้วย ดังนั้นรัฐบาลจึงสามารถ
 ปราบปรามกองทัพบวร เชนลงได้ในที่สุด^๒

ผลที่ตามมาหลังการปราบกบฏบวร เชนสำเร็จของหลวงพิบูลสงคราม

๑) หลังจากเป็นแม่ทัพกองกำลังผสมของรัฐบาลปราบปรามกบฏบวร เชนได้เป็นผล
 สำเร็จ พ.ท.หลวงพิบูลฯ ก็ได้รับการเลื่อนตำแหน่งขึ้นมาอีก โดยในวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ.
 ๒๔๗๖ ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้อายและบรรจุนายทหารในตำแหน่ง
 ต่าง ๆ^๓ เหล่านี้

- ๑. พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้บังคับการมณฑล
 ทหารบกที่ ๑ ค่ายอีกตำแหน่งหนึ่ง
- ๒. พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ เป็นรอง
 ผู้บัญชาการทหารบก และรองผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ ๑
- ๓. พ.อ.พระสิทธิเรืองเดชพล ผู้บังคับการทหารราบ เป็นผู้รักษาราชการ
 ตำแหน่งเสนาธิการทหารบก และเป็นจเรทหารบก

^๑ พลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตหาแผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า ๒๔๒ - ๒๔๓.

^๒ Benjamin A. Batson, The end of the Absolute Monarchy in Siam, Thesis presented to the Graduate School of Cornell University for the degree of Doctor of Philosophy, 1977, p.309.

^๓ หนังสือพิมพ์กรุงเทพวารศัพท์ ฉบับประจำวันที ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖.

๒) การเป็นแม่ทัพกองกำลังผสมปราบกบฏบวรเดชได้สำเร็จทำให้หลวงพิบูลฯ มีชื่อเสียงโด่งดัง มีคนเริ่มสนใจมากขึ้น และรัฐบาลก็ได้มีนโยบายสร้างความยิ่งใหญ่ของการปราบกบฏบวรเดช เพื่อเป็นการย้ำพลังและความถูกต้องของคณะราษฎร เช่นจัดสร้างอนุสาวรีย์ปราบกบฏ และมีการประกอบพิธีศพวีรชนที่เสียชีวิต ที่ท้องสนามหลวง เป็นคน ซึ่งเป็นการช่วยสร้างชื่อเสียงและบุคลิกภาพของหลวงพิบูลฯ ให้เด่นขึ้นมาอีก

๓) ได้ทำให้รัฐบาลได้มีโอกาสปราบปรามและทำลายศัตรูทางการเมืองที่สำคัญ ๆ คือพวกทหารบางส่วนที่เป็นปรปักษ์กับรัฐบาล และหลวงพิบูลฯ พวกเจ้านายเชื้อพระวงศ์ และพวกหนังสือพิมพ์ โดยรัฐบาลใช้ศาลพิเศษ เป็น เครื่องมือ ตักสินจำคุก กักขัง และเนรเทศ ฝ่ายตรงข้ามไปเป็นจำนวนมาก อันเป็นการทำให้ฐานอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลเข้มแข็งยิ่งขึ้น.

สุจิต บุญบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์", ใน รักเมืองไทย, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐๑.